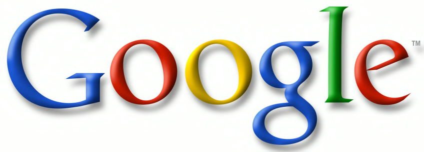

HET
WETSONTWERP
BETREFFENDE DE
CULTUURONDERNEMINGEN
IN
NEDERLANDSCH INDIE,

INGEDIEND AAN DE TWEEDE KAMER DER STATEN-GENERAAL,

ONDERZOCHT EN BEOORDEELD DOOR

Mr. E. H. s' JACOB.

AMSTERDAM,
P. N. VAN KAMPEN.
1862.

THE UNIVERSITY OF MICHIGAN
•LIBRARIES•
THE UNIVERSITY OF MICHIGAN
ARTES SCIENTIA VERITAS
1817

HET

WETSONTWERP

BETREFFENDE DE

CULTUURONDERNEMINGEN

IN

NEDERLANDSCH INDIE,

INGEDIEND AAN DE TWEEDE KAMER DER STATEN-GENERAAL,

ONDERZOCHT EN BEOORDEELD DOOR

(Eduard Hermann)

MR. E. H. s' JACOB.

THE UNIVERSITY OF MICHIGAN
ARTES SCIENTIA VERITAS

HET
WETSONTWERP
BETREFFENDE DE
CULTUURONDERNEMINGEN
IN
NEDERLANDSCH INDIE,
INGEDIEND AAN DE TWEEDE KAMER DER STATEN-GENERAAL,

ONDERZOCHT EN BEOORDEELD DOOR
(Eduard Hermann)
Mr. E. H. s' JACOB.

> Point de fiel permet beaucoup de franchise; c'est la personnalité qui altère ou décrie la vérité.
>
> GUIZOT.

AMSTERDAM,
P. N. VAN KAMPEN.
1862.

VOORWOORD.

Hoe velen hebben zich gedurende de jongst verloopene jaren niet geroepen geacht om hunne zienswijze over de Oost-Indische Staatshuishouding in het algemeen, of over eenig hoofdstuk daarvan in het bijzonder, door middel der pers te openbaren! Wat rijke oogst van lettervruchten werd der natie ter inzameling aangeboden! Wat al licht werd er ontstoken! Wat al verborgenheden zijn er onthuld! En niettemin zijn de strijdende partijen nog naauwelijks ééne schrede tot elkander genaderd. Immers valt er vooreerst aan geen vredestractaat, ja zelfs aan geen vergelijk, tusschen haar te denken. Daarom zal welligt de een of ander zeggen: wat nuttigheid brengt het aan, om het cijfer der drukwerken, waarin het oorbaar der koloniën werd behandeld, met nog één te vermeerderen? Ondanks die bemerking voel ik mij niet genoopt verschooning te vragen voor de uitgave van dezen letterarbeid. Ik ben er verre van af mij in te beelden, dat ik onbekende diepten heb gepeild, of duistere raadsels heb opgelost, maar toch voed ik de welligt ongegronde hoop, dat ik met het schrijven dezer bladen geen onnut werk heb verrigt. Mijne denkbeelden, met bescheidenheid ontvouwd, kunnen misschien iets goeds uitwerken, en zullen niemand aanstoot geven.

De Wetgevende magt staat gereed de moeijelijke vraagstukken te beslissen, vervat in het Ontwerp van Wet door mij aan eene beoordeeling onderworpen. Twaalf jaren heb ik in Indië doorgebragt en bijna onverpoosd gewijd aan de waarneming eener drukke regtspractijk, die mij gestadig in aanraking bragt met allerlei vraagstukken van Oostersche huishouding. Waar het dus geldt wetsbeschouwing en wetscritiek, gebiedt de regtvaardigheid, dat ik niet onverhoord worde ter zijde gesteld. Men onderzoeke vooraf, en oordeele daarna!

's Hage, 1 Augustus 1862.

Al wie geen vreemdeling is op het gebied der koloniale politiek en niet onkundig bleef van den strijd, daarop gedurende de laatste jaren met volle wapenrusting gevoerd over de particuliere en vrije industrie op Java, vernam eenigen tijd geleden met genoegen van den Minister van Koloniën, dat hij voornemens was regels te stellen voor de uitoefening der vrije industrie in Oost-Indië, en gereed stond een daartoe strekkend Wetsontwerp aan de Tweede Kamer der Staten Generaal in te dienen. Haar wettig aanzijn, hare nuttigheid, hare voordeelige toekomst waren beurtelings met klem betoogd en ontkend. En wie daarbij in aanmerking neemt den toestand, waarin zich Oost-Indie, bijzonder Java, ten opzigte der particuliere industrie bevindt, en bedenkt dat zij in het eene gewest wordt geduld, in het andere aangemoedigd, uit een derde geweerd; dat de belangen der Kolonie en die van vele onzer Indische landgenooten daarbij zijn betrokken, zal zich, — hoe hij de laatste alinea van Art. 59 der Grondwet ook versta en uitlegge, — met den Minister van Koloniën moeten vereenigen, dat er behoefte bleek te bestaan om onder de tegenwoordige omstandigheden dit onderwerp bij de wet te regelen. De Minister, in het besef van het groote belang der zaak, draalde niet de afgelegde belofte na te komen. Een Ontwerp van Wet, ten

opschrift dragende: Cultuurondernemingen in Nederlandsch Indië, doch alleen handelende over Java, werd in het begin der vorige maand aan de Tweede Kamer der Staten Generaal toegezonden en zal naar alle waarschijnlijkheid in de volgende zitting het onderwerp uitmaken van de beraadslagingen dier Staatsvergadering. Tot dusverre is geen met redenen omkleed oordeel daarover bekend gemaakt. De dagblad-artikelen, waarin het Ontwerp is ter sprake gebragt, hebben zich tot oppervlakkige betoogen bepaald.

Op een geheel onpartijdig standpunt geplaatst, stel ik mij voor te onderzoeken:

1°. of het Ontwerp in overeenstemming zij met beginselen, vastgesteld bij het Reglement op het beleid der Regering?

2°. of de handhaving van het stelsel der Regeringscultuur bestaanbaar zij met de uitvoering der voorgestelde Wet?

3°. of het plan van het Ontwerp en de inhoud der voorschriften eene rigtige werking der wet beloven?

Het Ontwerp splitst de daarin behandelde Cultuurondernemingen in drie soorten:

a. de zoodanigen, die ten doel hebben de voortbrenging en bereiding van vruchten van den landbouw op bepaaldelijk aangewezene dorps- of dessa-gronden, daartoe in huur afgestaan aan een Nederlandschen ondernemer voor hoogstens 5 jaren;

b. de zoodanigen, die hetzelfde ten doel hebben, doch waarbij tevens is bedongen het beplanten der gehuurde gronden en het onderhouden van het gewas;

c. het verrigten van veld- of anderen arbeid door de Inlandsche bevolking op de door haar gebruikte gronden, krachtens overeenkomsten met de arbeiders individueel gesloten.

Ik geloof althans den Minister wel begrepen te hebben,

wanneer ik aan de beknopte omschrijving van Art. 13, N°. 3, dezen zin toeken.

Bij de laatste soort van ondernemingen nu bestaat geen afstand in huur van gronden en blijven de dessa-bewoners de vrije beschikking daarover uitoefenen.

Het blijkt alzoo dat de Regering een gedeelte der *dorps- of dessa-gronden* van Java aan de vermeerdering der productie van dat eiland wenscht dienstbaar te maken, en ter bereiking van dat doel vergunning verleent aan Nederlandsche ondernemers om daarop vruchten van den landbouw te telen. En hoewel de rijstbouw niet zij uitgesloten, heeft men echter waarschijnlijk het oog gehad op producten voor de Europesche markt bestemd. Het verdient opmerking dat het Ontwerp uitsluitend spreekt van uitgifte in huur van *dessa-gronden* en geen nieuwe bepalingen schept omtrent ontginning van *woeste gronden*. De regels, welke dit onderwerp beheerschen, bij Koninklijk Besluit van 3 Julij 1856 vastgesteld, blijven alzoo gehandhaafd. Bedrieg ik mij niet, dan blijkt uit de Memorie van Toelichting, dat de Regering, met beweerde strikte instandhouding van het thans werkend stelsel van cultures, door het in het leven roepen der bij het Ontwerp vermelde, zoo even omschrevene ondernemingen, uitvoering wenscht te geven aan de zoo vaak besprokene slot-alinea van het Reglement op het Beleid der Regering, langs dezen weg voorbereidende den overgang tot den toestand, waarbij de tusschenkomst des Bestuurs zal kunnen worden ontbeerd. Hieruit volgt, dat de Regering, wanneer zij vermeent dat de periode der voorbereiding is doorworsteld en het tijdstip des overgangs gekomen, zich voorstelt op te houden cultivateur en verkooper van producten te zijn, om zich, ten opzigte van Java althans, te bepalen tot de uitoefening harer staatsregterlijke attributen. In weinige en duidelijke woorden: het Cultuurstelsel, vooreerst in stand gehouden, zal na korter of langer tijd door

de particuliere en vrije industrie worden vervangen; de directe inkomsten, door den Staat genoten, zullen in belastingen, o. a. in eene belasting op het bedrijf, haar equivalent of surrogaat moeten vinden; de Regering zal zich van inmenging in de zaken des landbouws onthouden, en die slechts indirect bevorderen door den ingezetenen bescherming en goede instellingen te verleenen.

Ziedaar den hoofdinhoud van het Ontwerp; ziedaar het doel, hetwelk de Regering zich voorstelt langzamerhand te bereiken door de toepassing der eventueel tot Wet verhevene bepalingen daarvan. Nu rijst de vraag: is de inhoud en het doel van het opstel in overeenstemming met de Voorschriften en Beginselen van het Reglement op het beleid der Regering? Het behoeft geen betoog, dat alle Verordeningen, welke voor Nederlandsch Indië het licht zien, hetzij ze in den vorm eener Rijkswet, hetzij in die van een Koninklijk Besluit, hetzij in die eener Koloniale Ordonnantie zijn vervat, op dat Reglement als vasten grondslag moeten zijn gebouwd. Ten opzigte nu der sub litera *c* vermelde ondernemingen, waarbij aan Nederlanders wordt toegestaan, om met Inlanders individueel overeenkomsten te sluiten over het verrigten van veldarbeid door hen zelven op hunne sawa's en de levering der vruchten daarvan, bestaat geenerlei verbodsbepaling bij het Reglement. Daarbij is geen sprake van afstand in huur van gronden, en van bereiding dier gronden door de huurders, maar alleen van huur van diensten, werk en nijverheid, en van koop en verkoop van product. Doch met betrekking tot de sub *a* en *b* vermelde ondernemingen is mijn antwoord ontkennend. Voor zooverre de bepalingen van het Ontwerp daarop betrekking hebben, meen ik, dat zij in strijd zijn met voorschriften en beginselen van het Reglement op het Beleid der Regering, en dus in zekeren zin ongrondwettig kunnen heeten.

In Art. 62 alinea 2 dier Wet lees ik het navolgende:

„De Gouverneur Generaal kan gronden uitgeven in huur, „volgens regels bij algemeene verordening te stellen. Onder „die gronden worden niet begrepen de zoodanigen door de „Inlanders ontgonnen, of als gemeene weide of uit eenigen „anderen hoofde tot de dorpen of dessa's behoorende." Niettemin stelt het Ontwerp voor, om de uitgifte in huur van door Inlanders ontgonnen gronden, van dessa-gronden, gemeenschappelijk door de dorpsbewoners bezeten, te wettigen. Het Ontwerp stelt voor, dat plaats hebbe juist datgene wat het Reglement den Gouverneur Generaal in ondubbelzinnige bewoordingen verbiedt te doen. Ik treed niet in een onderzoek: of dit voorschrift juist zij of niet? ik spreek voor als nog *de jure constituto,* niet *de jure constituendo.* Ik vermoed, dat velen mij met de volgende tegenwerping zullen wederleggen: „Gij strijdt als Don Quichotte tegen de windmolens; „het Ontwerp verleent den Gouverneur Generaal geene ver„gunning, om dessa-gronden in huur af te staan, maar daar„in wordt alleen toegelaten, dat de hoofden der dessa's, na„mens de gemeenten, gronden ter bebouwing afstaan aan „ondernemers. Zie, dat is eene geheel andere zaak." Ik voor mij vermeen, dat deze tegenspraak klem noch waarde bezit, al hebbe zij ook den schijn van gegrondheid. Bij de beschouwing van Wetsvoordragten, waarin sociale toestanden worden gevormd of hervormd, is spitsvindigheid en letterknechterij van het terrein der discussie verbannen. De geopperde tegenwerping nu komt mij voor dat karakter te bezitten. Waarom toch zou de Wetgever den Gouverneur Generaal het plegen eener handeling hebben verboden, als hij had willen gehengen, dat die toch plaats vond, maar onder een anderen vorm? Het verbod trof de handeling zelve, niet een bijzonderen vorm van voltrekking. In den grond der zaak komt het geheel op hetzelfde neder, of de Gouverneur Generaal, als zoodanig de regten uitoefenende van den Souverein, gemeene weide of dessa-gronden in huur

of pacht afstaat, dan wel of die afstand in huur geschiedt door hoofden, aangesteld door ambtenaren aan hem ondergeschikt. Geen hoofd bovendien durft wederstand te bieden aan den geopenbaarden wil der Regering. Hij meent dien wil te lezen in het brevet aan een Nederlandschen ondernemer uitgereikt door het Bestuur van het gewest, waartoe hij behoort. En dat Bestuur mag de vergunning alleen weigeren aan dezulken, die geene Nederlanders zijn, aan degenen die op burgerlijk gebied onbekwaam zijn tot het treffen van verbindtenissen, en bij aanvrage van gronden in gebruik of ingedeeld bij de Gouvernements-cultuur. Want hoewel de Resident bevoegd zij in enkele gevallen de registratie te weigeren der met het dessa-hoofd geslotene overeenkomst, ontneemt deze weigering den ondernemer zijn brevet als zoodanig niet en dus ook niet de bevoegdheid om wederom zekere bepaaldelijk aan te wijzen gronden schriftelijk aan te vragen. Uitgifte in huur of pacht van dessagronden, namens de bezitters of vruchtgebruikers daarvan door een Inlandschen gezagvoerder tot stand gebragt, ziedaar wat de Gouverneur Generaal in geval van hooger beroep, of de hem vertegenwoordigende Resident in geval van dadelijke toelating als wettig moet bekrachtigen; ziedaar tevens wat het Reglement op het beleid der Regering *hem* uitdrukkelijk verbiedt te doen [1]). Niettegenstaande de Regering, volgens Oostersche begrippen, als Souverein regt van beschikking uitoefene over den grond, wordt de Gouverneur Generaal tot die handeling ongeregtigd verklaard. Het Reglement op het beleid der Regering nam in beginsel aan, dat de dessabewoners zelven zullen hebben het bezit en gebruik van de gronden der gemeente, voor zooverre de Regering daarover niet beschikt ten behoeve der Gouverne-

---

[1]) Het is mij niet onbekend dat in sommige streken van Java, inzonderheid in Cheribon, ondernemingen op dessa-gronden zijn gevestigd. Haar feitelijk bestaan bewijst echter niet haar wettig aanzijn.

mentscultuur. Dit beginsel nu wordt door de bepalingen van dit Ontwerp aangetast. En op dit beginsel komt het aan. Het werd in de Indische Grondwet geradiceerd. Iedere uitgifte in huur van dessa-gronden, hetzij door het hoogste gezag direct, hetzij door een ondergeschikt gezag onder voorbehoud van ratificatie tot stand gebragt, stuit af op Art. 62 Reglt. op het B. der Reg. Het Koninklijk Besluit van 3 Julij 1856 rust op hetzelfde beginsel.

Men raadplege echter niet alleen de woorden, maar ook de geschiedenis van Art. 62. Zij bevestigt mijne stelling en verheft haar boven twijfel. Het Ontwerp van het Reglement, in 1854 in beraadslaging gebragt, bevatte het verbod tot uitgifte in huur van dessa-gronden *niet*. Art. 62, in het Ontwerp 65, luidde oorspronkelijk als volgt: „De Gou„verneur Generaal mag geene gronden verkoopen. In dit „verbod zijn niet begrepen kleine stukken gronds bestemd „tot de uitbreiding van steden en dorpen en tot het op„rigten van inrigtingen van nijverheid."

De Heer van Hoëvell stelde voor om bij wege van amendement aan dit artikel eene nieuwe alinea toe te voegen van dezen inhoud: „De regelen, waarnaar het af„staan van gronden zal plaats hebben, worden bij algemeene „verordening gesteld." Welke was de bedoeling van dien afgevaardigde met dit amendement? Hij wenschte dat de ontginning van *woeste gronden* krachtig werd bevorderd, en meende, dat de zucht daartoe behoorde opgewekt en aangewakkerd te worden door het stellen van regels bij algemeene verordening. Van Regeringswege moest impulsie worden gegeven. Zoo doende zouden particuliere krachten dienstbaar gemaakt worden aan de herschepping van woeste gronden in bloeijende landouwen. Nevens de Gouvernementscultuur zou de particuliere industrie het hoofd opheffen, doch afgescheiden van elkander, de eene op dessa- of gemeente-gronden, de andere op terrein, tot dusverre niet

bebouwd [1]). Deze bedoeling des afgevaardigden blijkt o. a. uit de navolgende merkwaardige woorden:

„En nu is er, Mijne Heeren, voor dat stelsel van parti„culiere industrie een onafzienbaar veld in Indië.

„In de eerste plaats voor den landbouw. Ik wijs op de „wildernissen van Java, sedert eeuwen bedekt met prach„tige wouden en waarvan de grond zóó vruchtbaar is, dat „hij slechts wacht op de hand van den ontginner om rijke „vruchten op te brengen. Slechts een klein gedeelte van „Java is bebouwd; van Banjoewangie, beginnende langs het „grootste gedeelte van de Zuid-kust van Java tot het wes„telijk uiteinde, liggen die wildernissen, en wachten slechts „op eene nijvere hand. Ik wijs u, om slechts iets te noe„men, op den onmetelijken rijkdom van de kamferbosschen „op Sumatra. Ik wijs u op een nijverheidsartikel dat met „den dag toeneemt, en waarvan het gebruik tot dusverre „geen grenzen heeft, de zoogenaamde gutta percha; de „boom die ze voortbrengt groeit welig in de bosschen der „wildernissen van onze Indische bezittingen, zoodat zelfs „onder anderen een district in de Residentie Bantam den „naam van dien boom draagt, juist omdat hij daar in zoo „groote mate werd gevonden; het is het district Kolêtet."

De redenaar wijst al verder op de geologische schatten der verschillende buitenbezittingen, op de wenschelijkheid om ook die dienstbaar te maken aan de vermeerdering van particulieren en nationalen rijkdom, en op de noodzakelijkheid tot wegruiming der moeijelijkheden, die tot dusverre de ontginning daarvan belemmerden. Één gronddenkbeeld doorademde het geheele betoog des redenaars, de dringende

[1]) Onder woeste gronden worden verstaan de zoodanige, die nimmer door de bevolking bebouwd worden en ver van alle dessa's verwijderd liggen. Tagalvelden behooren tot de dessa-gronden en zijn dezulken, die bij afwisseling worden gebezigd, zoo voor aanplantingen van onderscheidene artikelen van Inlandsche consumptie, als tot weiding van het vee.

noodzakelijkheid namelijk, dat van Regeringswege aanmoediging wierd gegeven aan de ontginning van woeste gronden zoo op Java als daarbuiten. Hiermede stemt ook overeen zijn beroep op de memorie van den Commissaris Generaal du Bus de Ghisignies, dd°. 1 Mei 1827. Ook het provisioneel Regeringsreglement van 20 Augustus 1827 van dien Commissaris Generaal verklaart afgeschaft het huren of verhuren van dessa's, doch staat den ingezetenen toe om tot voortzetting van eenigen bijzonderen tak van landbouw, of van eenige fabriek of trafiek, gronden te bekomen of aangaande persoonlijke diensten overeenkomsten aan te gaan volgens de bestaande of nog te maken bepalingen. De Heer Baud bestreed het amendement en de rede van den Heer van Hoëvell, bewerende dat de toestand van het oogenblik door regels was beheerscht, inzonderheid door een Koninklijk Besluit van 20 Maart 1831, — waarvan hij meende, dat de inhoud in substantie hierop nederkwam: „dat woeste gronden in huur of in pacht zullen „kunnen worden uitgegeven, doch alleen dan wanneer die „uitgifte niet schaadt aan de regten der Inlandsche bevol- „king en strekken kan tot het telen van nieuwe voorwer- „pen van cultuur." De overweging echter dat de bestaande bepalingen kracht van wet misten op de bezittingen buiten Java, noopte dezen afgevaardigde om mede een amendement voor te stellen, daarin bestaande dat aan de redactie van regeringswege eene derde alinea zou worden toegevoegd, luidende: „De Gouverneur Generaal kan gronden uitgeven „in huur volgens regels bij algemeene verordening te stel- „len. Onder die gronden mogen niet begrepen worden de „zoodanige door de Inlanders ontgonnen, of als algemeene „weide of uit eenigen anderen hoofde tot de dorpen of „dessa's behoorende." In den loop der verdere discussie werd door geen der sprekers het denkbeeld geopperd om het beginsel tot uitgifte in huur van dessa-gronden bij de

Wet te bekrachtigen. Zoo ooit, dan voorzeker was toen de gelegenheid schoon om die zaak ter sprake te brengen. Maar neen, — de snaar bleef onaangeroerd, en ten slotte werd het amendement van den Heer Baud met algemeene stemmen, op ééne na, aangenomen.

Deze beraadslaging over Art. 62 brengt alzoo duidelijk aan het licht, dat de Wetgevende Magt gestemd was tegen de uitgifte in huur van dessa-gronden. De aanneming van het amendement had de strekking, om het onmogelijk te maken. Wel wenschte zij ontwikkeling van particuliere industrie, maar op de gronden tot dus verre niet bebouwd. Daarom noemde ik het Ontwerp in zekeren zin ongrondwettig — doch zulks alleen voor zoo verre het beoogt de uitgifte in huur van dessa-gronden te bekrachtigen. Ik verbeelde mij dan ook, dat de Heer van Hoëvell, zoo hij bij de aanstaande beraadslagingen nog zitting had in 's Lands Vergaderzaal, met dezelfde klem, als waarmede hij in 1854 de wenschelijkheid betoogde der aanmoediging en uitbreiding van de particuliere industrie op woeste gronden, thans dit Ontwerp zou bestrijden. En waarom de Minister bij zijn voorstel tot regeling der particuliere industrie, waarbij hij aan Nederlandsche ondernemers wettelijke waarborgen wil verschaffen, niet daarheen heeft gestreefd, dat die uitgebreide oppervlakte van wildernissen en woeste gronden op Java in de toekomst zou worden bebouwd, dat haar die „nijvere hand" zou worden toegereikt, waarvan de Heer van Hoëvell gewaagde, dat langs dezen weg vermeerdering van productie en rijkdom zou ontstaan — blijkt noch uit de Memorie van Toelichting, noch uit de tot dus verre mondeling afgelegde verklaringen diens Staatsmans. In dien zin had ik gedacht, dat eene regeling aanstaande was. Ik meende, dat de Minister, met wijziging of intrekking van het thans bestaande Reglement op den huur van woeste gronden, hetwelk door deskundigen gezegd wordt onvoldoende te zijn

en niet aan de verwachting te beantwoorden, het licht zou hebben gegeven aan eene Verordening, waarbij werd getracht den stroom der bevolking voor een deel naar die onbebouwde streken te leiden, en middelen werden in het leven geroepen, die aan de Nederlandsche ondernemers een ruim veld openden tot betoon van noeste vlijt en blakende energie. Ik had mij ook voorgesteld, dat de Minister zijne, mijns inziens, zeer optimistische verwachtingen omtrent de toevloeijing van Nederlandsch kapitaal naar Indië zou hebben geregtvaardigd door den inhoud van een Wetsontwerp, geschikt om bij velen onzer kapitalisten de begeerte op te wekken om te grijpen naar de sleutels hunner brandkasten, de deuren en grendels daarvan te openen, hunne effecten er uit te nemen, ze ter markte te brengen, en de vrucht dier realisatie naar Java's hoofdstad te zenden, met last aan den geädresseerden, om haar aan te wenden in de ondernemingen van landbouw, bedoeld bij n°. 1 en 2 van Art. 13 der Wet [1]). Het is waar, het kan ook nu geschieden, maar op het gevaar af van door den Minister voor een somber pessimist te worden gehouden, meen ik het ten ernstigste te moeten betwijfelen. Het is onbetwistbaar, dat gedurende de laatste twee jaren op Java de vraag naar wissels op Europa uitermate groot is geweest, en zulks in een tijd van weinig speculatie en gedrukten handel. Die veelvuldige overmakingen vandaar naar hier moeten dus voor een goed deel particulier kapitaal ten voorwerp hebben gehad.

Het thans op Java aanwezige kapitaal is geheel onvoldoende om de particuliere industrie op den voet, waarop zij daar bestaat, te schragen. Het geld is buitengewoon duur en schaars. Het disconto van handelspapier is nooit minder dan 9 en klimt soms tot 14°/₀ 's jaars. — In het begin dezes

---

[1]) De Minister heeft zijne verwachtingen dienaangaande kenbaar gemaakt in de Memorie van Antwoord op het Verslag der Tweede Kamer over het Ontwerp van Wet betreffende het batig slot van 1859.

jaars heb ik daarvan voorbeelden gezien in mijn toenmaligen werkkring. Voor eene aanmerkelijke uitbreiding der industrie wordt kapitaal vereischt. Zonder kapitaal geen industrie. Stijgende arbeidsloonen en vermeerderde kosten van productie zullen de vraag nog dringender maken. De verwacht wordende uitbreiding van het kapitaal der Javasche Bank zal betrekkelijk weinig uitwerken. De uitvoer van klinkende munt houdt bestendig aan, waartoe de op 99¼ % gedaalde koers van den wissel veel bijbrengt. Verwacht men dan de verrijzenis van geldinstituten, instellingen van crédit-foncier, hypotheekbanken, enz.? Maar dergelijke maatschappijen komen niet als paddestoelen uit den grond te voorschijn. En wordt in dat gebrek niet voorzien op de eene of andere wijze, dan vrees ik, dat vele van Java's dessa's, binnen korten tijd, de bouwvallen van gevallen ondernemingen zullen dragen. Op 31 December 1835 nam de Indische Regering, naar aanleiding van moeijelijkheden, gerezen over de uitvoering van het Koninklijk Besluit van 20 Maart 1831, eene beslissing ten aanzien van de toepassing, daaraan in de toekomst te geven, houdende, „dat hij, die om den afstand van „grond verzoekt, ook moet kunnen aantoonen de middelen „te bezitten, om denzelven op eene aan het algemeen belang „bevorderlijke wijze behoorlijk te cultiveren." Ik zou niet wenschen die bepaling in dit Ontwerp te zien opgenomen, omdat zij eene te groote inmenging in particuliere zaken wettigt, en tot geheel verkeerde oordeelvellingen kan leiden, maar ik vermeld haar met het doel om aan te toonen, dat de vrees voor gebrek aan kapitaal ter kweeking van particuliere industrie op groote schaal, niet thans voor het eerst ontstaat. Dat nu sinds dien tijd de vermeerdering van kapitaal in Indië heeft in verhouding gestaan tot de vraag naar geld, meen ik te moeten betwijfelen. Ik moet mij onthouden van een onderzoek, door welke bepalingen, mijns inziens, aan kapitalisten vertrouwen zoude kunnen worden

ingeboezemd, omdat het mij te ver van mijn onderwerp zou afleiden en niet tot mijn tegenwoordig doel behoort.

„Maar," zoo zegt welligt de een of ander, die deze bladen leest, „het doel, hetwelk de Regering zich voorstelt door „middel dezer Wet te bereiken, de voorbereiding van een „overgang tot een toestand, waarbij de tusschenkomst des „Bestuurs zal kunnen worden ontbeerd, is toch niet in „strijd met het Reglement op het Beleid der Regering. „Immers de laatste alinea van Art. 56 dier Wet kan niet „uitgewischt worden." Ik antwoord hierop: dat de naleving der verpligting daarin omschreven gebiedend is, zoo lang het artikel ongewijzigd bestaat, valt niet te betwijfelen; maar dat naar den eindtoestand daarin omschreven wordt gestreefd door de uitgifte in huur van dorps- of dessagronden, kan nooit de bedoeling van dat Reglement zijn, hetwelk in Art. 62 die handeling aan den Gouverneur-Generaal verbiedt, en dus in beginsel wraakt. Immers bestaat er verband tusschen de beide genoemde voorschriften, en moet het eene door het andere worden uitgelegd. Welken zin men ook hechte aan Art. 56, hetzij men het denkbeeld van behoud, hetzij dat van hervorming het beheerschend element daarvan achte, niemand zal ontkennen, dat geene hervorming uit kracht daarvan mag stand grijpen, tenzij door middelen bij het Reglement toegelaten. Het middel nu om daartoe te geraken door de uitgifte in huur van dessa-gronden, vindt in het Reglement steun noch grondslag.

Het is overbodig nogmaals op te merken, dat de ondernemingen betreffende den opkoop van producten van Inlanders hetzij direct, hetzij na voorafgemaakte overeenkomst tot aanplanting, boven sub litera *c* en in Art. 13, N°. 3 van het Ontwerp omschreven, niet vallen onder de door mij beweerde ongrondwettigheid van het Ontwerp, omdat daarbij geen sprake is over uitgifte in huur van dessa-gronden. Aan de wettelijke toelating van dergelijke ondernemingen,

die meestal de teelt van tabak ten doel hebben, staan geen bezwaren in den weg. Een groot aantal van de zoodanigen is reeds op Java aanwezig, en niet weinigen mogen zich in goede uitkomsten verheugen. Tabak, in stede van ander tweede gewas geteeld wordende, maakt den grond niet ongeschikt voor andere cultuur en brengt geene belemmering in den padi-aanplant te weeg. En al worde dan ook de arbeid, voor deze industrie benoodigd, niet geheel vrijwillig, in den onverminkten zin des woords, ten uitvoer gelegd, zoo ontstaat dien ten gevolge toch welvaart en vermeerdering van waarde of rijkdom. Vrijwilligheid van arbeidsbetoon staat ten haren aanzien te wachten. Aan de overeenkomsten met de hoofden gesloten in den geest der publicatie van 25 December 1838, maakt het Ontwerp een einde door de bepaling, dat voortaan met de arbeiders individueel moet worden gehandeld, en door de intrekking der publicatie zelve. De lessen uit de cultuur-geschiedenis der laatste jaren te putten, zijn niet onopgemerkt gebleven. De Minister keert terug tot het beginsel, reeds aangenomen in de publicatie van 5 Januarij 1819, en toont hierdoor, dat hij streeft naar eene gezonde orde van zaken, en zich a priori wil vrijwaren van het verwijt van vermomden dwang onder zijne bescherming te nemen. Of nu de ondernemers dezer industrie de vrijgevigheid van het Ontwerp zullen roemen, valt te betwijfelen. Hun bedrijf tot dus verre onbelast, zal voortaan met een fiscaal regt zijn bezwaard. Mogten ze allen hun zegel hechten aan de meening ten hunnen aanzien door de Memorie van Toelichting geopenbaard, dat het voor hen wenschelijk is om spoedig onder de bepalingen dezer Wet te worden gebragt, „omdat zij „daardoor eene zekerheid verkrijgen, die hun tot dus verre „ontbreekt, en die de belasting, hun bij deze Wet opgelegd, „wel waard moet zijn.”

Het gezegde in weinige woorden zamenvattende, volgt

daaruit, dat het Ontwerp, voor zoo verre aangaat de ondernemingen in Art. 13, N° 1 en 2 vermeld, tegenstand vindt in Art. 62 in verband met Art. 56 van het Reglement op het Beleid der Regering, en dat de sub N°. 3 vermelde door deze Wet in geen beteren toestand geraken.

Genaderd tot het tweede punt van mijn betoog, wenschte ik thans te onderzoeken: of de handhaving van het stelsel van Regerings-cultuur bestaanbaar zij met de uitvoering der voorgestelde Wet?

Een ieder die de Memorie van Toelichting op dit Ontwerp leest, zal tot de erkentenis worden genoopt, dat geene pogingen onbeproefd zijn gelaten, om der Vertegenwoordiging de verzekering te geven, dat geene ondermijning der Gouvernements-cultures wordt bedoeld; dat integendeel daarin waarborgen zijn nedergelegd, ter verzekering der regten van hen, die bij dit stelsel belanghebbenden zijn. Men noemt het Ontwerp „*een wettelijk cordon*", dat de Gouvernements-cultures afsluit. Men geeft de verzekering, dat geen ondernemer zich zal mogen vestigen op het terrein voor de verpligte teelt ingenomen, en — mogt het gebeuren, men belooft de meest krachtige repressie.

Ik kan niet ontveinzen dat die mededeelingen onwillekeurig op mij den indruk maakten, alsof men zich van die zijde bij voorraad heeft willen versterken, alsof men eene krachtige verschansing heeft willen opwerpen, ten einde den aanvallers a priori den moed te ontnemen, hun geschut daartegen te rigten. Zooveel komt mij althans onbetwistbaar voor, dat zoo der particuliere industrie het terrein der woeste gronden ware aangewezen ter ontwikkeling harer meer en meer ontluikende krachten, en zoo die aanwijzing ware gepaard gegaan met eene opheffing zooveel mogelijk van de hinderpalen welke voortdurend de vrije werkzaamheid des Javaans bemoeijelijken, de Regeringsverzekeringen

meer ontvankelijk en aannemelijk zouden zijn bevonden. Volgens het door den Graaf van den Bosch ingevoerde stelsel is de Regering bevoegd om van de dessa-gronden $^1/_5$ aan te wenden voor de teelt van een gewas voor de markt van Europa geschikt, en moeten de overige $^4/_5$ onder toezigt der hoofden voor voedingsmiddelen worden gebezigd, — terwijl de dessa-bewoners om een zeker aantal dagen ter verrigting van Gouvernementsarbeid zijn aangewezen, in dier voege dat er bestendig 4 man voor iederen bouw beschikbaar zijn, die beurtelings om een zeker aantal dagen, naar gelang van noodzakelijkheid, arbeid verrigten. Ik behoef niet te herinneren, dat er o. a. bij de Suikercultuur verwisseling van gronden plaats heeft meestal om de 2 of 3 jaren, waaruit volgt dat het $^1/_5$ voor de Gouvernementscultuur geen afgesloten terrein vormt en dus ook met geen *cordon*, veelmin een *wettelijk cordon*, te omspannen valt. Nu komt het mij voor, dat deze toestand van zaken zich bezwaarlijk verdragen kan met afstand in huur voor 5 jaar of korter van bepaaldelijk aangewezene dessa-gronden. Wel is waar tracht het Ontwerp tegen alle verwarring te waken door herhaaldelijk te verbieden den afstand in huur van gronden voor de Gouvernementscultuur *in gebruik* of daarbij *ingedeeld*. Maar er ontbreekt eene bepaling, *welke* dessagronden bij de Gouvernementscultuur zijn ingedeeld, welke niet. Hoezeer niet allen in gebruik, kunnen ze echter beschouwd worden allen daarbij te zijn ingedeeld, d. i. te *kunnen* gebruikt worden, al zijn ze ook daartoe niet benoodigd volgens haren tegenwoordigen omvang. Woeste gronden zijn uitgezonderd. De waarschijnlijke bedoeling van het Ontwerp is deze, dat het Bestuur slechts dan toestemming verleent, wanneer de aanvrager aanwijst dessa's, die, hoezeer ingedeeld bij de eene of andere Gouvernementscultuur-onderneming, echter beschouwd kunnen worden daarbij *te veel* te zijn ingedeeld; met andere woorden, het meerdere

dan hetgeen voor de periodieke verwisseling van gronden bij de respectieve Gouvernementsondernemingen wordt vereischt. Is deze de bedoeling niet en beoogt het Ontwerp den afstand in huur van gronden, welke hoewel het eene jaar niet *in gebruik*, evenwel bestemd zijn om een volgend jaar of later ten behoeve van het Gouvernement te worden beplant, — dan is verwarring en botsing onvermijdelijk. Maar aannemende dat *deze* niet is des Ministers bedoeling, en dat ik haar met juistheid hierboven heb wedergegeven, dan schijnt het mij toch noodzakelijk toe, dat nadere inlichtingen worden verstrekt, opdat de wijze van uitvoering der Wet aan een ieder helder voor den geest sta. Ook voor oningewijden in de Javasche huishouding worde alle twijfel weggenomen.

In de veronderstelling dus, dat men alleen de meerdere dan de voor de Gouvernementscultuur noodzakelijke gronden in het oog heeft, — doe ik mij zelven de vraag: waartoe rijgt de Regering zich zelve een keurslijf aan en beneemt zich de gelegenheid, om, des verkiezende of des gevorderd, andere dan de thans in gebruik zijnde gronden te bezigen? Een onverbiddelijk status quo! Ziedaar den toestand waarin de Gouvernementscultuur wordt geplaatst. Zij wordt veroordeeld om te blijven in den staat waarin zij is. Een onbarmhartig vonnis voorwaar! Saturnus verscheurde zijn eigene kinderen, — de Minister van Koloniën tracht hun den toegang te sluiten, die tot veredeling en ontwikkeling leidt! Een ijzeren cordon wordt daartoe te baat genomen! Die stilstand is de voorbode van een treurigen dood na korter of langer tijd. Nu vraag ik aan den bittersten vijand van het tegenwoordig stelsel, aan hem wiens hart hoog klopt bij de gedachte aan vrije industrie en vrije teelt, aan hem die den Javaan een arbeidzaam, spaarzaam, zorgvuldig, veelzijdig ontwikkeld wezen acht te zijn, — keurt gij dit Regeringsplan goed? Oordeelt gij dat de ware voorberei-

ding tot den door u begeerden toestand daarin is gelegen, dat het tegenwoordig stelsel wordt omheind, verarmd en aan eene langzaam uitputtende tering prijs gegeven? Ik mag van niemand een toestemmend antwoord verwachten. De toepassing van Art. 56 van het Reglement op het Beleid der Regering moge moeijelijk zijn, omdat daarin twee heterogene denkbeelden zijn zaamgevat, nooit heeft de Wetgever bedoeld om aan de Gouvernementscultuur op deze treurige wijze, hetzij dan ook langzamerhand en zonder schokken, een einde te maken. Al hetgeen bij de openbare beraadslagingen der Wetgevende Magt over dit voorschrift is in het midden gebragt, bevat een krachtig protest tegen die meening. Is de Regering van oordeel, dat de inwendige toestand van Java rijp is voor eene andere orde van zaken; dat het ontwikkelingsproces van den Javaan tot zekere hoogte is geklommen; dat na een zeker getal jaren de directe bijdragen ten behoeve van Nederland kunnen worden gemist of langs andere wegen direct of indirect verkregen; waarom dan niet eene wetsvoordragt ontworpen, strekkende tot wijziging van de artt. 56 en 62 van het Reglement, en houdende voorstel om te bepalen, dat binnen een vastgestelden tijd de Regeringscultuur zal ophouden, en de dessa-gronden van Java aan vrije ondernemers, op voorwaarden en bepalingen bij eene algemeene verordening nader uiteen te zetten, zullen worden overgegeven? Dat ware een koninklijke, eene ondubbelzinnige houding! Het raadselachtige Art. 56 zou dan de plaats ruimen aan een duidelijk voorschrift, en de strijd over den gezonden zin daarvan ware uitgestreden. Doch — wil men dit niet, wil men het Reglement ongewijzigd behouden, waarom dan niet de denkbeelden van den Commissaris Generaal du Bus en van den Heer van Hoëvell in practijk gebragt? Eene aanmoediging en uitbreiding te geven aan de teelt van woeste gronden, kan misschien tot groote resultaten leiden.

Ook de regeling door Art. 56 N°. 6 gewild, kan, voor een deel althans, daardoor worden voorbereid. De Regering steune de particuliere industrie en moedige haar aan, maar ondermijne het tegenwoordige stelsel niet, zoo lang zij genoemd voorschrift onveranderd laat bestaan.

Er is meer. Bij de 4e alinea van Art. 56 Reglement op het Beleid der Regering is bepaald dat de Gouverneur Generaal moet zorg dragen dat de belooning der betrokken Inlanders, met vermijding van schadelijke opdrijving, zoodanig zij, dat de Gouvernements-cultures hun, bij gelijken arbeid, ten minste gelijke voordeelen opleveren als de vrije teelt. Met die vrije teelt wordt hier bedoeld, die welke op woeste gronden, gelegen binnen dezelfde afdeeling of hetzelfde regentschap als de Gouvernementscultures, wordt uitgeoefend. Het denkbeeld van vrije teelt op dessa-gronden vond destijds bij niemand ingang. Gaat men nu na dat bijv. voor elke bouw met suikerriet beplant hoogstens *f* 120 aan plantloon wordt betaald, berekend als volgt:

voor de 30 eerste pikols	per bouw	*f* 3.—,	*f* 90.—
„ „ 10 daaropvolgende	„ „	„ 2.—,	„ 20.—
„ „ 10 „	„ „	„ 1.—,	„ 10.—
hoogstens . . .			*f* 120.—

en bedenkt men verder dat een particulier, die 50 pikols per bouw maakt, ± *f* 7 per pikol meer, alzoo *f* 350 per bouw meer bekomt dan de Contractant die voor het Gouvernement werkt; dan volgt daaruit dat de particulier ligt *f* 100 aan plantloon per bouw meer kan geven, omdat hij ook dan nog *f* 250 meer realiseert. — Naar dien maatstaf zou derhalve de Regering over 40,000 met suikerriet aangeplante bouws grond *f* 4.000,000 aan plantloon meer moeten betalen. Wat wordt er nu van het landbouwstelsel der Regering? De grondslagen, waarop het rust, worden aange-

tast. De winsten worden verzwolgen door hooge loonen. Ik zeg nog eens en met ernst: meent de Regering dat het stelsel is verouderd, dat de toestand van Java rijp is voor hervorming, waarom dan niet liever tot opheffing geprocedeerd langs wettigen weg, dan tot ondermijning langs zijpaden?

Ten slotte meen ik te moeten opmerken, dat bij de invoering en toepassing van het Cultuurstelsel heeft op den voorgrond gestaan de zorg voor de teelt van genoegzame voedingsmiddelen. $^4/_5$ der dessa-gronden werden daarvoor bestemd, en aan de Inlandsche hoofden werd bevolen zorg te dragen dat er wierd geplant en geoogst. Aan den Gouverneur Generaal wordt bij de Wet uitdrukkelijk de verpligting opgelegd, om zorg te dragen dat er steeds genoegzame voedingsmiddelen zullen worden geteeld. Zal hij daartoe bij magte zijn, als dit Ontwerp tot Wet wordt verheven? De hoofden van Gewestelijk Bestuur worden bevoegd verklaard tot toelating van ondernemers op dessa-gronden binnen de gestelde grenzen. Kan daaruit niet volgen dat een te groot deel der beschikbare gronden voor de teelt van producten voor de Europesche markt wordt gebezigd? „Welnu," zal men mij tegenwerpen, „dan zal de rijst van elders worden aange-„voerd, en als de Inlander hoogere loonen bekomt, dan zal „hij meer kunnen en willen besteden tot den inkoop van „levensmiddelen." Die redenering berust op een volkomen juist beginsel, maar is alleen van toepassing in landen en streken, waar behoorlijke transportmiddelen bestaan, waar men binnen weinige uren of binnen één dag belangrijke hoeveelheden goederen op groote afstanden kan vervoeren en derwijze in een ontstaan gebrek voorzien. Het is bekend, dat behalve eene stoomvaart langs de Noordkust, geene openbare transportmiddelen voor goederen bestaan. Niet ten onregte wordt op verandering en verbetering van dien achterlijken toestand met klem aangedrongen. Doch

zoolang die staat van zaken voortduurt, wordt het nemen van maatregelen, om ten allen tijde gebrek aan levensmiddelen te voorkomen, door eene wijze staatkunde gevorderd. Bovendien is de Indische natuur met te veel vernielende krachten gewapend, dan om langdurige bewaring of opeenstapeling van product te gedoogen. Het verdient dus wel overweging of de uitvoering der bepalingen van dit Ontwerp geene hinderpalen zouden kunnen in den weg stellen aan eene bestendige voorziening in de behoeften van allen.

Ik acht het overbodig hier meer bij te voegen ter staving mijner meening dat de handhaving van het Cultuurstelsel, welke men beweert te wenschen, bezwaarlijk kan zamengaan met de uitvoering dezer wet. Eener instelling, die men wil *handhaven*, moet een staat van bloei en ontwikkeling blijven verzekerd. Ik verwacht daarentegen kwijning en verval voor het tegenwoordig stelsel bij toepassing dezer wet.

Dat ook dit bezwaar niet geldt ten aanzien der ondernemingen sub N°. 3 van Art. 13 des Ontwerps vermeld, behoeft naauwelijks te worden gezegd. De ondervinding heeft te dien aanzien uitspraak gedaan. De teelt van product voor de markt van Europa (meestal tabak) door den Inlander op zijne rijstvelden, in stede van tweede rijstgewas, schaadt in geen opzigt aan de Gouvernementscultuur.

Belooft het plan van het Ontwerp en de inhoud der voorschriften eene rigtige werking der Wet? Ziedaar de laatste vraag, die ik mij ter beantwoording voorstel.

Bij het onderzoek naar de deugdelijkheid en uitvoerbaarheid eener wet, plaatse zich de beoordeelaar in den toestand van hem, die uit kracht harer bepalingen geroepen is te handelen. Hare goede eigenschappen en hare feilen en gebreken openbaren zich dan onwillekeurig. Ik heb getracht deze stelling niet uit het oog te verliezen bij de beschouwing van het onderwerpelijk regeringsopstel.

Stel u voor, lezer, gij wenscht eene Cultuuronderneming ter voortbrenging en bereiding van producten. Gij vraagt, hoe moet ik handelen ter bereiking van mijn doel? Gij neemt de Wet in handen en leest het antwoord in Art. 4. Gij vervoegt u schriftelijk tot het hoofd van Gewestelijk Bestuur ter verkrijging van toestemming, en doet naauwkeurige opgave van de dessa's waar de gronden gelegen zijn, welke gij voor uwe zaak wilt bezigen. Gij weet dat die toestemming zal volgen, omdat gij zijt Nederlander, bevoegd tot bewoning van Java's binnenlanden en tot uitoefening der burgerschapsregten. Maar nu vraagt gij u zelven af: moet ik gelijktijdig met dat verzoek aantoonen, dat de betrokkene dessa-hoofden mij in huur *willen* afstaan de door mij aangewezene gronden? Moet ik het schriftelijk bewijs eener voorloopig met hen getroffene overeenkomst overleggen? Het Ontwerp vordert dit niet en schijnt het zeer stellig niet te willen, omdat Art. 16 zegt, dat de overeenkomsten van huur van gronden en arbeidslieden worden *aangeboden*, en binnen drie maanden moeten zijn geregistreerd. Die aanbieding geschiedt dus later en vertegenwoordigt eene op zich zelf staande handeling. Het daartoe strekkend verzoek kan worden geweigerd, in welk geval de overeenkomst volgens Art. 20 is *nietig*. Al verder voortredenerende komt gij tot de conclusie, dat het zeer ligt gebeuren kan dat ge den titel van *ondernemer* wettig hebt verkregen, maar onmagtig zijt om iets te *ondernemen* bij gebreke van terrein. Immers uw verzoek tot registratie kan worden ontzegd, het dessahoofd kan weigeren, kan te hooge eischen stellen, — het Ontwerp geeft u geen middel aan de hand om hem tot toetreding te nopen. Zoo zijt gij dan ondernemer, maar helaas zonder onderneming! Wendt ge uw oog naar andere dessa's, dan moet ge op nieuw verzoek doen met bepaalde aanwijzing der gronden. Dezelfde moeijelijkheden kunnen rijzen. Gij weet wel dat de hulp des Residents u kan redden, dat zijne tus-

schenkomst bij het dessa-bestuur alvermogend is, maar gij zijt afkeerig van gunstbetoon of geen vriend van dien gezaghebber. Gij wilt daartoe geene pogingen aanwenden, of waant die vruchteloos. Wat rest u dan anders dan uw brevet te verscheuren, een traan weg te pinken uit uw oog, en naar eene andere broodwinning uit te zien?

Het Ontwerp is onpractisch zamengesteld. De toekenning der vergunning van ondernemer is verkeerdelijk afgescheiden van de officieele erkenning der onderneming. Ik meen, dat men had behooren te bepalen, dat bij het verzoek, om ondernemer te worden, had moeten zijn gevoegd het geschrift, houdende de voorwaardelijk tusschen partijen getroffene overeenkomst van huur en verhuur van gronden, door haar beide onderteekend. Het Bestuur zou het verzoek in zijn geheel hebben onderzocht, en naar gelang zijner bevinding toegestaan of van de hand gewezen; in het eerste geval de overeenkomst registrerende, in het andere de registratie weigerende. Deze bemerking toont aan, dat het plan van het geheele Ontwerp eene rigtige uitvoering der Wet belemmert, omdat daaraan ontbreekt eene logische opvolging van uitvoerbare gedachten.

En nu de bepalingen meer in het bijzonder beschouwende, lees ik in Art. 2, dat deze Wet niet van toepassing is op landen, die als woeste gronden verhuurd *zijn*. Ik vraag naar aanleiding daarvan: Is zij wel van toepassing op landen, die als woeste gronden verhuurd *zullen worden?* Zoo ja, waarom de toekomstige huurders aan eene belasting onderworpen, de bestaande niet?

Art. 3 luidt: „Geene cultuur-onderneming mag opgerigt „*of* in werking gebragt worden zonder voorafgaande toe-„stemming" enz. Wordt voor ieder der beide gevallen van oprigting en in werking brenging eene afzonderlijke toestemming vereischt? Uit het opstel valt het af te leiden, omdat hier de twee gevallen door het woordje *of* zijn ge-

scheiden, terwijl ze in Art. 5 door het woordje *en* zijn verbonden. Ééne toestemming is zeker voldoende. Qui veut la fin, veut les moyens. Hij die pakhuizen en schuren heeft opgeslagen, eene fabriek heeft gebouwd, stoomwerktuigen heeft opgesteld, krachtens eene toestemming tot oprigting eener onderneming, is a fortiori bevoegd om haar in werking te brengen, zonder verdere toestemming.

Uit de Artt. 4 en 5 blijkt, dat het Ontwerp aan de respectieve Hoofden van Gewestelijk Bestuur de magt wil toekennen, om ondernemingen *toetelaten,* zonder inmenging van het Algemeen Bestuur. Wordt de aanvrage geweigerd, dan eerst bekomt het Algemeen Bestuur kennis van de zaak en beslist in hooger beroep. Deze bepaling maakt, naar het mij voorkomt, inbreuk op de wettelijke bepalingen regelende het Regeringsstelsel van Nederlandsch Indië. De Gouverneur Generaal, in naam des Konings, regeert de Koloniën en Bezittingen van het Rijk in Azië. Het gezag, waarmede de Hoofdambtenaren in de verschillende gewesten van Nederlandsch Indië zijn bekleed, wordt uitgeoefend in naam des Gouverneurs Generaal, en hunne handelingen zijn gegrond op instructiën en bevelen, van hem uitgegaan. Daarvoor is ook hij verantwoordelijk aan den Koning ten opzigte zijner ambtsdaden. Van dit stelsel is centralisatie het noodwendig gevolg. Maar daarmede is onbestaanbaar, dat eene speciale Wet eene classe van Ambtenaren met eene zekere zelfstandige magt bekleedt en regtigt tot handelingen in eigen naam, en niet in naam des Gouverneurs Generaal. De verantwoordelijkheid van laatstgenoemden ten opzigte dier handelingen houdt op. Een schakel van den zamenhangenden keten is losgemaakt. Ten opzigte hunner besluiten van toelating van ondernemers, zijn de Hoofden van Gewestelijk Bestuur niet eens mededeeling verschuldigd aan den Landvoogd. Worden ze door hem naar aanleiding b. v. van te veelvuldige toelatingen te regt

gewezen of berispt, ze kunnen op deze Wet beroep doen en zeggen: „Ik heb gebruik gemaakt van eene magt, door „de Wet mij toegekend. Die Wet verklaart mij uitsluitend „bevoegd, om ondernemers toe te laten, die voldoen aan „de gestelde vereischten." Wel is waar, zou de Gouverneur Generaal hierop kunnen antwoorden: „Het Regerings-Regle„ment verklaart u tot mijne ondergeschikten en aan mij „verantwoordelijk;" maar reeds daaruit zou blijken, dat de magtstoekenning, aan deze Wet ontleend, onvereenigbaar is met de Bepalingen van het Fundamenteel Reglement. Verwikkelingen en conflicten zijn aanstaande, als de Wetgevende Magt hare sanctie verleent aan deze bepalingen. Aan den Gouverneur Generaal mag niet worden onttrokken het opperbeheer over een zoo belangrijken tak der Indische huishouding als de Cultures. Hij moet nakomen de dure verpligtingen door de Wet ten haren opzigte hem opgelegd. Door de werking dezer Bepalingen kan hij daarin worden belemmerd, omdat dien ten gevolge in Java's binnenlanden hier en daar veranderde toestanden kunnen ontstaan, zonder zijne bemoeijing. Hoe kan hij verantwoordelijk zijn voor de daden van anderen? Maar bovendien wordt door die magtstoekenning aan de Hoofden van Gewestelijk Bestuur, eene wijde deur opengesteld voor misbruik van gezag en gunstbewijzen. Het standpunt van den Gouverneur Generaal, bijgestaan door den Raad van Indië, levert veel meer waarborgen op voor eene rigtige, onpartijdige Wetstoepassing, dan dat der Hoofden van Gewestelijk Bestuur. Werd althans aan mij de keuze gelaten, om mij met de supérieure of de inférieure autoriteit omtrent zekere handeling te verstaan, — ik zou niet aarzelen der eerste de voorkeur te geven boven de laatste. Niet alle Residenten hebben begrip van onpartijdigheid en legaliteit, en nu en dan, helaas, treft men kleine despoten onder hen aan, voor wie gestadige magtsuitoefening eene behoefte is geworden, en die treuren

bij de gedachte aan de concessiën gedurende de laatste jaren door den Keizer aller Russen gedaan.

In Art. 6 wordt het verleenen der toestemming o. a. afhankelijk gemaakt van het zijn van Nederlander volgens de Wet van 28 Julij 1850. De zoodanige vreemdelingen (en hun getal op Java is niet onaanzienlijk), die ingezetenen zijn geworden van Nederlandsch Indië, aldaar gevestigd zijn, en die Art. 5 der Algemeene bepalingen van Wetgeving voor Nederlandsch Indië niet als vreemdelingen wil hebben beschouwd, zijn uitgesloten [1]). Dergelijke bepalingen, hoezeer zij een nationalen klank maar geen liberaal denkbeeld bevatten, zijn niet van groote beduidenis als men bedenkt, dat voorzeker de meeste vreemdelingen Nederlanders als naamleeners kunnen bekomen, wanneer zij eene onderneming wenschen te vestigen, of wel zich een aandeel in die zaken kunnen bedingen. Ook eene vennootschap, waarvan *het bestuur* niet bestaat uit Nederlanders, wordt uitgesloten. Alzoo kan aan eene vreemde, naamlooze societeit die zich Nederlandsche bestuurders kiest, de vergunning niet worden geweigerd. Dit ligt voorzeker niet in de bedoeling. Waarom hier de toestemming afhankelijk gemaakt van het Nederlanderschap der bestuurders? Waarom niet bepaald dat de aandeelhouders moeten zijn Nederlanders, dat de naamlooze societeit met bewilliging van den Gouverneur Generaal moet zijn opgerigt en dat aan Art. 38 en volgenden van het Wetboek van Koophandel moet blijken te zijn voldaan? Eene vennootschap onder eene firma, wier leden deels zijn Nederlanders, deels vreemdelingen, wordt mede niet ontvankelijk verklaard. Met verscheidene voorname handelshuizen op Java is dit het geval. Tot dusverre hadden zij niet zelden belangrijke overeenkomsten, ook aangaande ondernemin-

[1]) De Algemeene Bepalingen van Wetgeving bevatten regelen van algemeene toepassing uit de verschillende deelen der regtswetenschap geput.

gen van landbouw, met de Regering uitstaande. Is onder deze omstandigheden die gestrenge uitsluiting rationeel te achten? Nog rijst de vraag: zijn de aborigines van het eiland Java, de Javanen en Sundanezen ontvankelijk? En de Maleische bevolking der standplaatsen en der buitenbezittingen! Neen volgens dit artikel. Voor de inlandsche bevolkingen zal dus de dag der afkondiging dezer Wet niet in ieder opzigt een feestdag zijn. —

Art. 9 bepaalt dat de onderneming in den regel door den ondernemer zelven moet worden beheerd. Het regtsbeginsel, dat iemand al datgene, waartoe hij zelf bevoegd is, ook door een ander mag doen ten uitvoer leggen, — wordt dus ter zijde gesteld. De gronden ter regtvaardiging dezer weinig liberale bepaling, door de Memorie van Toelichting aangevoerd, zijn niet ter zake dienende. Bij naamlooze vennootschappen is de bepaling bovendien onuitvoerbaar. Hare bestuurders, door de deelgenooten benoemd, mogen niet onherroepelijk worden aangesteld volgens de Wet. Worden dus de oorspronkelijke bestuurders, aan wie de onderneming werd gegund, door andere vervangen, dan hebben ook de eerste hun regt van beheer verloren.

Art. 17 bepaalt dat de registratie door het Gewestelijk Bestuur wordt geweigerd, wanneer blijkt dat de gronden door hoofden en oudsten der dessa's tegen den bepaalden wil der daarop regthebbenden verhuurd zijn. Van het verzet der regthebbenden zal dus moeten *blijken.* Op welke wijze? Zal een onderzoek naar de stemming der bevolking aan de registratie moeten voorafgaan? Wordt stilzwijgen als goedkeuring beschouwd? In hoeverre wordt tegenstand vereischt om de registratie te doen vervallen? Zal het oordeel der meerderheid beslissend zijn? Deze vragen toonen voldoende aan, dat dit voorschrift, hoe welluidend ook, zoo als het daar is liggende, weinig waarborgen schept.

Art. 19 bepaalt dat de overeenkomsten tot verhuur van

gronden voor niet langer dan vijf jaren mogen gesloten worden. Deze bepaling moge in het belang van den landbouw zijn ontworpen, zij past weinig in het stelsel der Regering. Wil men de particuliere industrie op hechte grondslagen vestigen, dan stelle men een ondernemer na een tijdsverloop van vijf jaar niet bloot aan liquidatie zijner zaak. Welligt begint hij eerst dan met vrucht te arbeiden. De bevoegdheid in de tweede alinea aan partijen gegeven tot verlenging harer overeenkomst, schenkt geen zekerheid hoegenaamd. Men begrijpe wel dat de verlenging eener overeenkomst daadwerkelijk is het sluiten eener nieuwe overeenkomst. De betrokkene personen zijn na het verstrijken van den bedongen termijn van alle verpligtingen ontslagen en moeten zich op nieuw verstaan. De tweede alinea had kunnen gemist worden. De daarin geschonkene bevoegdheid vloeit van zelve voort uit de voorafgaande voorschriften.

Art. 22 staat toe het geven van voorschot op den huurprijs en op het te verbouwen en te leveren product. Deze bepaling zal, naar ik vrees, de afkeuring van velen verwekken. Ik voor mij beschouw het geven van voorschot in de Inlandsche maatschappij op Java als een noodzakelijk kwaad, tot welks uitroeijing eene verbodsbepaling op het papier onmagtig zoude zijn. Maar toch meen ik te moeten vragen: Waartoe dit voorschrift? Waartoe de expresse verklaring dat eene uit haren aard niet verbodene handeling is toegelaten?

Art. 24 is in vele opzigten van belang. Het stelt strafbaar, volgens algemeene verordening: *a*) verhuur van gronden en levering van producten aan een ander dan aan den ondernemer, van wien voorschot daarop is ontvangen, voordat het geheele voorschot is gekweten; *b*) het niet verrigten van arbeid, waarop voorschot is ontvangen, voor het bedrag van het voorschot. De strafbaarheid wordt echter afhankelijk gemaakt van de indiening eener klagte, binnen het jaar nadat het voorschot is verleend. Volgens de Memorie van

Toelichting zouden deze handelingen opligterij in strafregtelijken zin vertegenwoordigen. Met eerbiediging dier zienswijze zij het mij vergund daarvan te verschillen en te meenen, dat die handelingen, zonder bijkomende omstandigheden, niet vallen in de termen van opligterij, zooals die is omschreven in Art. 29 der Bepalingen ter regeling van eenige onderwerpen van Strafwetgeving in Nederlandsch Indië. Mijns inziens wordt hier het merk van misdrijf gedrukt op handelingen, waaraan dat karakter ontbreekt, volgens beginselen van penaal regt. Ik vermoed dat de Minister dit bezwaar heeft gevoeld, daar hij oordeelt dat de vervolging en bestraffing dezer vermeende opligterij niet door de openbare orde wordt gevorderd, maar door het gekrenkt belang des ondernemers, die schade heeft geleden ten gevolge van ten zijnen opzigte niet nagekomene burgerlijke verbindtenissen. *Eene ingediende klagte* binnen het jaar nadat het voorschot is verleend, wordt vereischt tot vervolging en toepassing van straf. Ziedaar afwijking van gezonde beginselen! Is een feit strafbaar, dan wordt de vervolging door het staatsbelang gevorderd, niet door het belang eener benadeelde partij. Ten opzigte van overspel, laster en schennis van vrijwillige bewaargeving moge op dit beginsel uitzonderingen zijn gemaakt, de redenen, die daartoe geleid hebben, zijn hier van geen de minste toepassing. De bedoeling des Ministers is geweest, om op deze wijze den Europeaan in bescherming te nemen tegen kwade practijken des Inlanders. In de overtuiging dat een burgerlijk regtsgeding tegen Javasche landbouwers eene bittere ironie op burgerlijke regtsverkrijging daarstelt, omdat ze allen met meer eenvoudigheid des harten dan de Grieksche wijsgeer van zich zelven kunnen zeggen: Omnia mea mecum porto, — en afkeerig van de bestaande gewoonte die de tusschenkomst der Policie in dergelijke aangelegenheden heeft gewettigd, meende de Minister langs dezen weg zijn oogmerk te bereiken. De vrees

echter voor de policie, de policierol en policiestraffen werkt veel krachtiger op het gemoed der Inlandsche Maatschappij dan die voor eene openbare teregtstelling voor den Landraad. Zij weet dat tijd wordt gevorderd alvorens eene zaak tot rijpheid komt, en dat de kans tot vrijspraak immer overig blijft, zoo al niet in eerste instantie, dan toch in revisie. Ik ben van oordeel dat eene goede staatkunde ten opzigte van Java niet toelaat de kracht der policie te verlammen en hare werking te vervangen door een ongezond, kunstmatig ineengezet stelsel van strafregt.

In Art. 27 las ik met genoegen dat het loon der contracterende partijen zonder tusschenkomst des Bestuurs zal worden bepaald. Het zal rijzen en dalen naar gelang van vraag en aanbod volgens de meest natuurlijke regelen. De Minister spreekt door deze bepaling zijne afkeuring uit over de handelwijze dier gezaghebbers, die gezegd worden eenige jaren geleden de arbeidsloonen te hebben verhoogd en den koelies te hebben verboden om te werken beneden het vastgestelde loon. Och, of Nederlandsch Indië voor philanthropen van zoodanig brouwsel voor immer moge bewaard blijven!

Hiermede acht ik mijne taak afgewerkt. De voorschriften omtrent de belasting laat ik onaangeroerd. Zij vormen eene op zich zelf staande afdeeling der Wet. Het lag alleen in mijne bedoeling, te onderzoeken, in hoe verre het plan van het Ontwerp en de bijzondere bepalingen eene rigtige werking beloofden. De juiste daarin voorkomende voorschriften zijn mij niet ontsnapt, maar tevens meen ik te hebben aangetoond, dat hier en daar afwijking bestaat van gezonde begrippen, dat elders de geleidelijke en gemakkelijke uitvoering der Wet door een onpractisch plan is bemoeijelijkt.

De slotsom van mijn drieledig betoog is alzoo niet gunstig voor het Ontwerp. Verhuur van dessa-gronden acht ik in beginsel bij het Reglement op het Beleid der Regering

verboden; de gelijktijdige toepassing dezer Wet met het stelsel van Landbouw, thans van kracht, acht ik aan bezwaren onderworpen; mijn oordeel over de ondergeschikte punten van onderzoek betrekkelijk het plan van het ontwerp en den inhoud der bepalingen heb ik zoo even medegedeeld.

Ik heb getracht bij dit betoog mij te wachten voor eenzijdigheid en partijdigheid. Een onbevangen oordeel werd hier vereischt. Men prijst zoo ligt datgene wat men wenscht, en laakt wat met smaak, belang en neiging niet overeenkomt. Men sluit zijne oogen voor de slechte eigenschappen van eenig werk of is blind voor het goede daarvan. Zoo velen, helaas! die gedurende de laatste jaren het oorbaar der koloniën in het openbaar behandelden, hebben op eene dier beide klippen schipbreuk geleden, zoowel de stroeve *laudatores temporis acti*, vijandig gestemd tegen alle hervorming en verandering, en niet toegevende dat veranderde omstandigheden nieuwe toestanden en nieuwe eischen hebben doen geboren worden, als de zoodanigen, die den bestaanden staat van zaken in de meeste opzigten afkeurende, een *novus rerum ordo* wenschen in te voeren. Beide partijen leunen op stellingen en meeningen, die ik niet zou willen onderschrijven. Daar is veel in Nederlandsch Indië wat behoort te worden hervormd en gewijzigd, maar daar is ook veel, dat moet worden geëerbiedigd en behouden.

'sGravenhage, 31 Julij 1862.

BIJLAGE.

CULTUUR-ONDERNEMINGEN IN NEDERLANDSCH INDIE.

ONTWERP VAN WET.

WIJ WILLEM III, *bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.*

Allen, die deze zullen zien of hooren lezen, salut! doen te weten:

Alzoo Wij in overweging genomen hebben, dat de behoefte blijkt te bestaan aan wettelijke bepalingen, volgens welke cultuur-ondernemingen buiten overeenkomst met het Gouvernement in Nederlandsch Indië kunnen opgerigt en voortgezet worden,

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan bij deze vast te stellen:

ALGEMEENE BEPALINGEN.

Art. 1. Door cultuur-ondernemingen buiten overeenkomst met het Gouvernement worden in deze wet verstaan ondernemingen van Nederlanders, die ten doel hebben de voortbrenging en de bereiding, alsmede den opkoop en de bereiding van producten van den landbouw.

Art. 2. De bepalingen dezer wet zijn niet van toepassing op cultuurondernemingen:

op particuliere landen;

op landen die als woeste gronden verhuurd zijn;

in de Vorstenlanden.

Iste AFDEELING.

Van de cultuur-ondernemingen.

Art. 3. Geene cultuur-onderneming mag opgerigt of in werking gebragt worden zonder voorafgaande toestemming van het gewestelijk of algemeen bestuur.

Art. 4. Tot het verkrijgen van zoodanige toestemming is de ondernemer verpligt, zich schriftelijk te vervoegen bij het hoofd van het gewestelijk bestuur.

In zijne aanvraag doet de ondernemer naauwkeurige opgave:

a. van de dessa's, waar de gronden gelegen zijn, welke hij verlangt voor zijne onderneming te bezigen;

b. van de dessa's, waar hij producten van landbouw verlangt op te koopen.

Art. 5. Het hoofd van het gewestelijk bestuur verleent of weigert, in dit laatste geval bij een met redenen omkleed besluit, de toestemming tot het oprigten en in werking brengen eener cultuuronderneming binnen de twee maanden nadat de aanvraag bij hem is geschied.

Art. 6. De toestemming wordt alleen geweigerd:

1°. wanneer de ondernemer niet is Nederlander volgens de wet van 28 Julij 1850 (*Staatsblad* n°. 44), of wanneer de toestemming wordt gevraagd door eene vennootschap, waarvan het bestuur niet bestaat uit Nederlanders volgens de evengenoemde wet;

2°. wanneer hij volgens de bestaande bepalingen niet bevoegd is tot verblijf in de binnenlanden, noch tot het aangaan van burgerregtelijke verbindtenissen;

3°. wanneer hij verlangt voor zijne onderneming gronden te bezigen, die voor de gouvernements-cultures in gebruik of ingedeeld zijn.

Art. 7. Ingeval het hoofd van het gewestelijk bestuur de toestemming weigert tot het oprigten en in werking brengen eener cultuuronderneming, kan de ondernemer bij verzoekschrift in hooger beroep komen bij het algemeen bestuur.

Het algemeen bestuur beslist binnen de zes maanden nadat het verzoekschrift is ingediend.

Art. 8. Bij de toestemming wordt de tijd bepaald, binnen welke de onderneming in werking zal moeten zijn.

Daarvoor mag geen langer termijn dan twee jaren genomen worden.

Ingeval de onderneming niet binnen den gestelden termijn tot stand komt, wordt de toestemming beschouwd als vervallen.

Deze termijn kan door het algemeen bestuur verlengd worden bijaldien de ondernemer het bewijs levert, dat beletselen van hooger hand zulks noodzakelijk maken.

Art. 9. De verleende toestemming is persoonlijk.

De onderneming kan niet aan een ander overgedragen, noch door een ander beheerd worden zonder nadere toestemming van het gewestelijk of algemeen bestuur.

Bij overlijden van den ondernemer zijn zijne erfgenamen, regtverkrijgenden of boedelbeheerders verpligt, onder goedkeuring van het gewestelijk bestuur, onmiddellijk in het beheer der onderneming te voorzien.

Wanneer zij verlangen de onderneming voort te zetten, zijn zij gehouden, binnen drie maanden aan het gewestelijk bestuur een volgens de bepalingen dezer wet bevoegd persoon voor te dragen, aan wien zij verlangen dat de toestemming op nieuw zal worden verleend.

Deze termijn kan door het algemeen bestuur verlengd worden, wanneer de erfgenamen, regtverkrijgenden of boedelbeheerders van den overleden ondernemer aantoonen, dat zij niet bij magte zijn aan de hun opgelegde verpligting te voldoen.

Art. 10. Ondernemers die hunne onderneming verlangen uit te breiden tot dessa's niet in hunne aanvankelijke aanvraag genoemd, kunnen daartoe toestemming bekomen.

Tot het verkrijgen dier toestemming zijn zij aan dezelfde bepalingen onderworpen als voor het bekomen der toestemming tot het oprigten en in werking brengen eener onderneming.

De bepalingen in artt. 8, 11 en 12 dezer wet, betrekkelijk het intrekken eener toestemming, zijn in dit geval van toepassing.

Art. 11. De verleende toestemming kan worden ingetrokken bij een met redenen omkleed besluit van den Gouverneur-Generaal, den Raad van Nederlandsch Indie gehoord:

a. wanneer de ondernemer gronden van andere dessa's bezigt of producten opkoopt uit andere dessa's dan die welke in zijne aanvraag zijn vermeld, en waarvoor hij de toestemming van het gewestelijk of algemeen bestuur heeft bekomen;

b. wanneer de onderneming zonder nadere toestemming van het gewestelijk of algemeen bestuur aan een ander is overgedragen, of door een ander wordt beheerd dan de persoon, die de toestemming verkreeg;

c. wanneer niet wordt voldaan aan de verpligtingen bij overlijden van den ondernemer aan zijne erfgenamen, regtverkrijgenden of boedelbeheerders voorgeschreven;

d. wanneer de ondernemer in gebreke blijft met de voldoening der volgens de artt. 28 en 29 dezer wet door hem te kwijten bedrijfbelasting;

e. wanneer redenen van politiek belang de intrekking raadzaam doen achten.

Art. 12. In de gevallen, onder litt. *a*, *b*, *c* en *d* van het voorgaande artikel vermeld, worden de inrigtingen, die tot de onderneming behooren, van wege het bestuur, na voorafgaande afkondiging in de nieuwsbladen, in het openbaar opgeveild, en aan den meestbiedende, mits volgens de bepalingen dezer wet bevoegd tot het bekomen eener toestemming, toegewezen. Het zuiver provenu van den verkoop wordt alsdan den ondernemer of zijnen erfgenamen uitbetaald.

In het geval onder lit. *e* van het voorgaande artikel vermeld treedt het Gouvernement onverwijld in het eigendom en het bezit van alles wat tot de onderneming behoort, en bepaalt de regter de schadevergoeding, aan den ondernemer deswege te verleenen.

IIde AFDEELING.

Van de overeenkomsten tusschen ondernemers en inlanders.

Art. 13. De ondernemers kunnen zich zoowel van de benoodigde gronden als van de benoodigde arbeiders voorzien door het sluiten van overeenkomsten.

Die overeenkomsten kunnen betreffen:

1°. alleen het verhuren van gronden;

2°. het verhuren van gronden benevens het bewerken en beplanten dier gronden en het onderhouden van het gewas ten behoeve van den ondernemer:

a. voor zijne rekening en risico tegen betaling van vaste sommen;

b. voor rekening der verhuurders, tegen betaling der waarde van het product naar gelang dat het beter of minder goed is geslaagd;

3°. het verrigten van veld- of anderen arbeid.

Bovendien kunnen ondernemers zich producten verschaffen door aankoop zonder voorafgegane overeenkomst.

Art. 14. De overeenkomsten, bedoeld bij alinea 1 en 2 in het voorgaand artikel, kunnen gesloten worden met de hoofden en oudsten der dessa's en met de regt hebbende op de gronden.

De overeenkomsten, bedoeld bij alinea 3 in het voorgaand artikel, moeten individueel met de arbeiders gesloten worden.

Overeenkomsten met andere inlandsche hoofden dan dessahoofden en oudsten zijn nietig en strafbaar, voor de hoofden met ontslag uit 's lands dienst, en voor de ondernemers met eene geldboete, te bepalen bij eene uit te vaardigen algemeene verordening.

Art. 15. De overeenkomsten tot verhuur van gronden, alsmede tot verhuur van gronden benevens het bewerken en beplanten dier gronden, worden, wanneer zij voor langer dan één jaar gesloten zijn, en vóór dat zij in werking treden, geregistreerd door het hoofd van het gewestelijk bestuur.

Art 16. De registratie geschiedt binnen de 3 maanden nadat de overeenkomst schriftelijk door den ondernemer daartoe is aangeboden.

Art. 17. De registratie wordt alleen geweigerd, bij een met redenen omkleed besluit, wanneer aan het gewestelijk bestuur blijkt:

1°. dat de gronden door hoofden en oudsten der dessa's tegen den bepaalden wil van de daarop regthebbende verhuurd zijn;

2°. dat de verhuurde gronden voor de gouvernements-cultures in gebruik of ingedeeld zijn;

3°. dat de gronden voor onbepaalden tijd of voor langer dan 5 jaren verhuurd zijn.

Art. 18. Ingeval het hoofd van het gewestelijk bestuur weigert de overeenkomst tot verhuur van gronden te registreren, kan de ondernemer bij verzoekschrift in hooger beroep komen bij het algemeen bestuur.

Het algemeen bestuur beslist binnen de zes maanden nadat het verzoekschrift is ingediend.

Art. 19. De overeenkomsten tot verhuur van gronden, alsmede tot verhuur van gronden benevens het bewerken en beplanten dier gronden, mogen niet voor langer dan voor vijf jaren gesloten worden.

Zij kunnen evenwel na het verstrijken van dien termijn verlengd worden, mits daaromtrent de bepalingen, in deze wet vervat voor de aanvankelijke overeenkomst, opgevolgd worden.

Art. 20. Overeenkomsten tot verhuur van gronden en tot verhuur van gronden benevens het bewerken en beplanten dier gronden, welke niet zijn geregistreerd volgens de bepalingen dezer wet, zijn nietig.

De ondernemer, die eene overeenkomst aan registratie onderworpen uitvoert of doet uitvoeren, verbeurt deswege voor elke overtreding eene boete, te bepalen bij algemeene verordening.

Art. 21. De overeenkomsten tot het verrigten van veld- en anderen arbeid worden niet geregistreerd.

Art. 22. Het geven van voorschotten op den huurprijs van verhuurde gronden, op het te verbouwen en te leveren product, en op het verrigten van arbeid is geoorloofd.

Art. 23. Het geven van voorschotten op het te verbouwen en te leveren product op den voet van art. 13, alin. 2, lit. *b*, is verboden en wordt voor niet gedaan beschouwd, zoo niet bij het geven en aannemen daarvan tevens door beide partijen de persoon is aangewezen, die, in geval van verschil omtrent de waarde van het product, zonder vorm van proces dat geschil in het hoogste ressort zal beslissen.

Art. 24. Boven en behalve de burgerlijke verpligtingen, uit de overeenkomsten en daarop verleende voorschotten geboren, zijn strafbaar volgens algemeene verordening:

a. verhuur van gronden en levering van producten aan een ander dan aan den ondernemer, van wien voorschot daarop is ontvangen, vóór dat het geheele voorschot is gekweten;

b. het niet verrigten van arbeid, waarop voorschot is ontvangen, voor het bedrag van het voorschot.

De straf, hiervoor bij algemeene verordening te bepalen, wordt niet toegepast wanneer geene klagte is ingediend binnen het jaar nadat het voorschot is verleend.

Elke burgerlijke vordering, uit het verleenen en aannemen van voorschotten voortvloeijende, verjaart een jaar nadat het voorschot is verleend.

Geene lijfstraffen mogen ter zake van het niet nakomen van overeenkomsten wegens verhuur van gronden en het verrigten van arbeid toegepast worden.

Art. 25. Geen ondernemer mag zonder voorafgaand verlof van het gewestelijk bestuur overeenkomsten sluiten tot het verrigten van arbeid met inlanders, noch arbeiders in dienst nemen, welke bij de gouvernements-cultures zijn ingedeeld.

Dit verlof wordt alleen geweigerd, bij een met redenen omkleed besluit, ingeval door de toestemming schade kan worden toegebragt aan de gouvernements-cultures.

Het hoofd van het plaatselijk bestuur beschikt op de deswege aan hem gedane schriftelijke aanvraag binnen de twee maanden nadat deze bij hem is gedaan.

Bij weigering van het gewestelijk bestuur om het gevraagde verlof te geven, kan de ondernemer schriftelijk in hooger beroep bij het algemeen bestuur komen.

Het algemeen bestuur beslist binnen de zes maanden nadat het verzoekschrift is ingediend.

Art. 26. De ondernemer, die zonder verlof overeenkomsten aangaat tot het verrigten van arbeid met inlanders, of arbeiders bezigt, welke bij de gouvernements-cultures zijn ingedeeld, wordt met eene geldboete gestraft, te bepalen bij algemeene verordening.

Art. 27. De bepaling der huursom bij overeenkomsten tot

verhuur van gronden en van het loon bij overeenkomsten tot het verrigten van veld- en anderen arbeid, alsmede van het voorschot, te verleenen op te verhuren gronden en te verrigten arbeid, wordt aan den vrijen wil der overeenkomende partijen overgelaten.

Het gewestelijk of algemeen bestuur treedt nimmer tusschen beide, hetzij om het bedrag daarvan te doen verminderen, hetzij om dit te doen vermeerderen.

IIIDE AFDEELING.

Van de belasting op de cultuur-onderneming.

Door den ondernemer wordt jaarlijks eene bedrijfbelasting aan den lande betaald.

Deze belasting wordt geheven naar het aantal gronden en bouws, die voor de onderneming met producten beplant worden, en naar het meerder of minder productief vermogen dier gronden en de waarde van het product.

De gronden worden daartoe in vijf klassen verdeeld.

De aanslag in de belasting geschiedt naar den volgenden maatstaf:

voor	elken	bouw	in	de	*eerste*	klasse	*f* 15
"	"	"	"	"	*tweede*	"	12
"	"	"	"	"	*derde*	"	10
"	"	"	"	"	*vierde*	"	8
"	"	"	"	"	*vijfde*	"	6

Het gewestelijk bestuur bepaalt jaarlijks tot welke klasse de gronden behooren.

Art. 29. Voor zooverre ondernemers zich producten verschaffen dóor opkoop zonder voorafgaande overeenkomst met den planter, worden zij belast in evenredigheid van de hoeveelheid van het product, dat zij elk jaar voor de algemeene markt opkoopen en bereiden.

De aanslag geschiedt alsdan door herleiding van het product in de uitgestrektheid gronden, welke voor de teelt daarvan geacht

worden benoodigd te zijn, en volgens de hoogste klasse van den in het voorgaande artikel aangegeven maatstaf.

Art. 30. De ondernemer, die zich bezwaard acht met den jaarlijkschen aanslag, kan bij verzoekschrift in hooger beroep bij het algemeen bestuur komen.

Het algemeen bestuur beslist binnen de zes maanden nadat het verzoekschrift is ingediend.

Art. 31. De bedrijfbelasting kan in vier driemaandelijksche termijnen worden gekweten.

Het hooger beroep ontheft den ondernemer niet van de betaling binnen de gestelde termijnen, behoudens latere teruggave van hetgeen te veel mogt zijn betaald.

Art. 32. Van de gronden, voor cultuur-ondernemingen in gebruik, wordt de belasting, bekend onder den naam van landrente, naar den gebruikelijken maatstaf en op de gewone wijze betaald.

Slot- en overgangsbepalingen.

Art. 33. De ondernemers mogen alle soorten van voortbrengselen telen of laten telen en bereiden, behalve papaver.

Art. 34. De ondernemers kunnen zich volgens de bestaande bepalingen verzekeren van het regt van opstal voor de inrigtingen ten behoeve hunner ondernemingen.

Art. 35. Aan geen ondernemer wordt eenig voorschot uit 'slands kas verstrekt, noch eenige hulp verleend tot het verkrijgen door dwangmiddelen van arbeiders, benoodigd voor zijne onderneming.

Art. 36. Ambtenaren, hetzij Europesche, hetzij inlandsche, die bijzondere inkomsten of voordeelen van een ondernemer aannemen, worden gestraft met ontslag uit 'slands dienst.

De ondernemer, die aan ambtenaren zoodanige inkomsten of voordeelen heeft verschaft of aangeboden, wordt gestraft met geldboete en gevangenis volgens algemeene verordening.

Art. 37. De bij de cultuur-ondernemingen gebezigde arbeiders kunnen de persoonlijke diensten, waartoe zij verpligt zijn en die niet strekken ten behoeve der gemeenten, noch van de gouvernements-cultures, afkoopen tegen eene door het algemeen bestuur te bepalen som.

Art. 38. Aan hen, die bij de afkondiging dezer wet in Nederlandsch Indië in het bezit zijn van cultuur-ondernemingen, wordt op hunne aanvraag toestemming verleend om hunne onderneming volgens de bepalingen dezer wet voort te zetten.

De aanvraag tot het bekomen dier toestemming, moet geschieden binnen de zes maanden na de afkondiging dezer wet, bij gebreke waarvan de bepalingen van artt. 11 en 12 op de nalatigen worden toegepast.

Art. 39. Alle met deze wet strijdende bepalingen en met name de publicatie der Indische Regering van 25 December 1838 (*Indisch Staatsblad* n°. 50) worden bij de afkondiging dezer wet afgeschaft.

Art. 40. Deze wet treedt in werking op Java en Madura dertig dagen na hare afkondiging, en in de overige bezittingen op een nader door den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch Indië, in overleg met het Opperbestuur, te bepalen tijdstip.

Lasten en bevelen, dat deze in het *Staatsblad* zal worden geplaatst, en dat alle ministeriele departementen, autoriteiten, collegiën en ambtenaren, wien zulks aangaat, aan de naauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

MEMORIE VAN TOELICHTING.

De ontwikkeling der landbouwproductie van Nederlandsch Indie in het algemeen en van het eiland Java in het bijzonder heeft herhaaldelijk het onderwerp uitgemaakt van belangrijke overwegingen en beraadslagingen.

Bij het bespreken der koloniale staatkunde trad dit onderwerp meermalen geheel op den voorgrond, en voorzeker was er geene zaak van kolonialen aard, welke vroeger en later zulke ingrijpende en voor de toekomst onzer bezittingen beslissende maatregelen van regeringswege uitlokte. Die belangstelling valt niet moeijelijk te verklaren. Algemeen is men zich bewust, dat de groote levensvraag van het hedendaagsch Nederland zeer naauw verwant is aan de ontwikkeling zijner koloniën, en met den praktischen blik onzer natie eigen ziet men te regt in, dat de eerste, de voornaamste grondslag van die ontwikkeling moet gezocht worden in den vooruitgang van den kolonialen landbouw, welke noodwendig den vooruitgang van de overige bronnen van volksbestaan ten gevolge moet hebben.

Twee en dertig jaren geleden aarzelde zelfs het gezag niet, om krachtdadig tusschen beide te treden en, meer bepaaldelijk op Java, van de teelt en de bereiding der voornaamste koloniale producten een uitgebreiden tak van directe staatszorg te maken. De uitkomsten van de staatsbemoeijingen met de tropische cultures zijn bekend. Na een tijdperk van proefnemingen overtroffen de gouvernements-cultures voor een deel de verwachtingen die men aanvankelijk daarvan meende te mogen koesteren; voor een deel gaven zij belangrijke voordeelen aan de schatkist van het moederland, vermeerderden zij de welvaart van de inlandsche bevolking

en openden zij aan de Nederlandsche volksvlijt nieuwe bronnen van vertier en bedrijvigheid.

Natuurlijk vond men daarin eene gereede aanleiding om op den ingeslagen weg voort te gaan. Met klem werd alsnu aan de uitbreiding der verpligte cultures gearbeid; ontelbare velden, welke aanvankelijk niet daarvoor bestemd waren, werden voor de teelt van suiker, koffij, tabak, indigo, thee, cochenille enz. gebezigd, en honderd duizenden landbouwers bij die cultures ingedeeld. Men dacht op dien voet nog schitterender uitkomsten te verkrijgen en de productie van het eiland Java tot eene inderdaad verbazende hoogte op te voeren; doch de gouvernements-cultures, welke binnen de grenzen der gematigdheid waren gebleken voordeelig uit te vallen, gaven bij eenige noemenswaardige uitzetting geheel andere resultaten. Men bespeurde aldra dat daardoor de krachten der bevolking overspand werden, en dat zij, in stede van hare welvaart te vermeerderen, veeleer aan kommer en gebrek werd blootgesteld. De onbeperkte beschikking over de velden en de arbeidskrachten der inlanders bleek nu ook ongunstig te werken voor de landbouw-ondernemingen. ongunstig voor de daarbij belang hebbende, ongunstig voornamelijk voor den Staat, welke bij een tal dezer ondernemingen belangrijke verliezen ondervond.

Het vertrouwen in den alvermogenden invloed der Regering op de ontwikkeling van den kolonialen landbouw bekwam daardoor een grooten schok. Twijfel, ontmoediging, verlamming verdreven de vaste overtuiging, de voortvarendheid, de krachtsinspanning, waarmede men tot hiertoe de handen aan de gouvernements-cultures had geslagen. Met het oog op de treurige werkelijkheid, zag men in, dat de onmiddellijke tusschenkomst van het gezag in aangelegenheden, die overal elders aan den vrijen ondernemingsgeest der ingezetenen worden overgelaten, ook hare donkere schaduwzijde heeft: dat zij slechts binnen zekere grenzen zonder gevaren kan plaats grijpen; dat zij uit den aard der zaak beperkt wordt door het bedrag van het bedrijfkapitaal hetwelk de Regering ter harer beschikking heeft; en dat wanneer de cultures buiten verhouding tot dit kapitaal uitgezet worden, de bevolking die men tot die cultures verpligt, achteruitgaat en on-

magtig wordt om wezenlijk kracht aan het Gouvernement te geven; — in één woord, dat zij de kiem van onbepaalde ontwikkeling mist.

Van af dit tijdstip worden dan ook de gouvernements-cultures ongunstiger beoordeeld. De Regering deelde in zooverre in deze gewijzigde zienswijze, dat zij de belangrijkste takken der gouvernements-cultures deed inkrimpen: een aantal ondernemingen, welke al te bezwarend voor de bevolking waren, vernietigde, en geleidelijk voor verschillende cultures, waarbij de Staat verliezen leed, eenen overgang tot bijzondere nijverheid voorbereidde. Reeds vóór jaren werd het besluit genomen om de overeenkomsten voor het bereiden van thee en tabak niet meer te verlengen en die soort van ondernemingen aan de bijzondere nijverheid over te laten. De gouvernements-indigo-cultuur werd achtereenvolgens belangrijk ingekrompen, en het maakt sedert lang een punt van overweging uit, of het niet in het belang van de bevolking en tevens van den Staat zou zijn, deze cultuur geheel in te trekken, zoodat op dit oogenblik de gouvernements-cultures nagenoeg beperkt zijn tot de koffij- en suikercultures.

Onder deze omstandigheden rees van zelf de vraag, of men wel den waren weg der ontwikkeling van de landbouwproductie betrad; of wel ooit door afwisseling van overspanning en ontspanning der gouvernementscultures het doel, dat men steeds voor oogen had, zou bereikt worden, namelijk de teelt en de bereiding van de meest mogelijke hoeveelheid koloniale producten voor de algemeene markt.

Wierd ook al bij de invoering en later het verkrijgen van directe baten voor het moederland op den voorgrond geplaatst, altoos bleef men toch hechten aan het begrip, om door de vestiging van vroeger ongekende landbouw-industriën, door de verbetering van de bestaande landbouwbedrijven, de algemeene welvaart te vermeerderen en nieuwe levensbronnen aan de Nederlandsche nijverheid, handel en scheepvaart te openen.

Er is meer. De grondleggers van het zoogenaamde stelsel van verpligte cultures verlangden bij den aanvang niets liever, dan dat de zaak eenen meer vrijen loop zoude nemen; dat de ondernemingsgeest van particulieren zich aan de productie van stapel-

producten toewijden zoude, ja zelfs, dat door middel van vrijwillige overeenkomsten met de bevolking de producten aan het Gouvernement zouden geleverd worden. Zij kwamen van lieverlede tot andere denkbeelden, toen de ondervinding bewees, dat zoodra de Regering in de plaats van bijzondere personen trad, er aan geen vrijen wil der met haar overeenkomende partijen te denken valt voor zaken, welke het gezag in Indie volstrekt wil tot stand brengen, en dat zij het slechts in hare magt had om eenen toestand voor te bereiden, waarin van vrijwillige overeenkomsten kon sprake zijn. Eindelijk, na de ondervinding met de gouvernements-cultures op te groote schaal verkregen, kwamen zij tot de erkenning, dat de directe tusschenkomst van het gezag niet het ware middel was om de landbouw-nijverheid in de koloniën duurzaam te vestigen, noch om haar die vlugt te doen nemen, waartoe de rijke Indische bodem en de vaardigheid der Javasche bevolking haar in staat stellen.

Van daar de vaststelling bij het Reglement op het beleid der regering van Nederlandsch Indie van bepalingen, volgens welke de Regering slechts zooveel doenlijk de op hoog gezag ingevoerde cultures behoort in stand te houden, en waarbij haar buitendien de stellige verpligting wordt opgelegd om die cultures zoodanig te hervormen, dat er eene voorbereiding kan plaats hebben voor een toestand van overgang, waarbij de tusschenkomst van het Bestuur kan ontbeerd worden. Van daar bij de toepassing van de beginselen, in het regerings-reglement nedergelegd, een duidelijk streven bij het Gouvernement om den daarbij aangegeven weg, die tot ontwikkeling der bijzondere krachten leidt, te bewandelen. Van daar eene opmerkelijke ontwaking van den particulieren ondernemingsgeest in Indie en meer bepaald op het eiland Java.

In weêrwil dat de Indische instellingen meer en meer zich feitelijk naar de eischen der gouvernements-cultures hadden gewijzigd en dus als minder gunstig voor de bijzondere ondernemingen van landbouw moesten beschouwd worden, verrezen verschillende cultuur-ondernemingen door particulieren uitsluitend met eigen middelen gedreven. Al dadelijk bleek daarbij dat de inlandsche planters, wanneer zij slechts daartoe tijd en gelegenheid

hebben, gaarne tegen een billijk loon producten geschikt voor de algemeene markt telen en allerlei werkzaamheden verrigten, welke voor de fabriekmatige bereiding der producten vereischt worden, en dat zij dus thans over het algemeen geneigd zijn vrijwillig en door den prikkel van het loon datgene te verrigten, waartoe men vroeger hen door dwangmiddelen meende te moeten aanzetten.

De gunstige uitkomsten, door de eerste ondernemers verkregen, lokten anderen uit, en zoo ontstonden, in korte jaren, een aantal cultuur-ondernemingen van particulieren in verschillende gewesten van Java. Vele gronden, tot dusverre zelden of nimmer in cultuur gebragt, werden ontgonnen en gedeeltelijk dienstbaar gemaakt aan de voortbrenging van producten voor de Nederlandsche markt, en daar geene bepaalde verpligting daartoe op de bevolking rustte, bleef die ontginning verband houden met de beschikbare arbeidskrachten en met de vermeerdering van het exploitatie- en bedrijfkapitaal.

Op dit oogenblik bezit de particuliere landbouw-nijverheid op Java reeds een feitelijk bestaan; het kapitaal, daarin besteed, beloopt een bedrag van millioenen guldens; duizenden inlanders vinden er de gelegenheid om van hunne vlijt voordeel te trekken en duurzaam hun lot te verbeteren; de handel en scheepvaart van het moederland zijn er mede gebaat, terwijl de Nederlandsche industrie door de verspreiding van meerder kapitaal op Java aldaar eene grootere hoeveelheid harer voortbrengselen kan afzetten. Met den dag doet dan ook de zucht tot vermeerdering der ondernemingen van landbouw zich sterker gevoelen. De particuliere ondernemingsgeest, eenmaal ontwaakt en in zijne eerste pogingen geslaagd, streeft met kracht naar uitbreiding van een voor hem veilig en zeker terrein. De koloniale zamenleving bezit niet alleen een onbestemd voorgevoel, maar de stellige overtuiging, dat het hare roeping is den rijken bodem van Java door redelijke aanwending van kapitaal en nijverheidstalent te ontginnen, en dat zij bij magte is om die roeping ten meesten voordeele van de koloniën en het moederland te vervullen.

Maar het bestaan der particuliere landbouw-nijverheid is tevens hoogst onzeker en wisselvallig. In weêrwil van de beschermende

beginselen in het regerings-reglement opgenomen, ontbreekt nog altoos een zuiver wettelijk terrein, waarop de ondernemers zich kunnen bewegen; duistere, verouderde en door met elkander strijdende uitlegging twijfelachtig gemaakte bepalingen belemmeren handelingen, die behooren vrij te worden gelaten, of laten handelingen toe, welke een Gouvernement, dat de algemeene zedelijkheid op prijs stelt, niet ongestraft mag aanzien. Vaak hangt de toekomst der ondernemingen af van willekeurige beschikkingen van ondergeschikte autoriteiten.

Van een anderen kant gevoelt men het gemis van bepalingen, welke de strekking hebben de bevolking tegen misbruiken te beschermen, alsmede van voldoende waarborgen voor de belangen, welke zich met de gouvernements-cultures hebben vereenzelvigd. De Regering heeft zich daarom afgevraagd, welke houding zij tegenover dezen toestand behoort aan te nemen. Zal zij de oogen sluiten voor dit belangrijk verschijnsel in het ontwikkelingsproces der voornaamste kolonie van Nederland, en onzijdig afwachten totdat de stroom zich eenen uitweg heeft gebaand, om vervolgens in de volbragte feiten te berusten? Zal zij tegen de beweging in trachten te werken en, met de middelen die haar ten dienste staan, de zucht naar ontwikkeling, welke zij zelve opwekte, bekampen, op het gevaar af door de beweging overwonnen te worden, of te zegevieren op de puinhoopen van honderden etablissementen, welke reeds feitelijk op Java bestaan? Of is het niet veeleer de pligt der Regering den toestand te erkennen, zoo als hij zich werkelijk voordoet; de beweging voor bijzondere cultuur-ondernemingen dienstbaar te maken aan het groote doel dat men steeds voor oogen had, namelijk de ontwikkeling der landbouwproductie, om den particulieren ondernemingsgeest een veiligen uitweg te openen, en in verband daarmede te waken tegen schending van gevestigde belangen, welke, bij gemis aan oordeelkundige leiding, alligt dreigen benadeeld te zullen worden?

De Regering meent dit laatste standpunt te moeten innemen, en ten einde daarbij de noodige kracht te kunnen betoonen, gevoelt zij zich genoopt de medewerking der Staten-Generaal in te roepen. Zij acht dat stellige voorschriften, in gemeen overleg

met de Vertegenwoordiging vastgesteld, alleen de bestaande onzekerheid en verwarring kunnen doen ophouden, en aan de juiste inzigten, met betrekking tot de ontwikkeling van den kolonialen landbouw, het karakter schenken van blijvende regels voor het Indisch Gouvernement, zoowel als voor de bijzondere personen, die hunne krachten en hunne middelen aan de productie van de voortbrengselen van den landbouw in Indie verlangen te wijden.

Het nevensgaande ontwerp van wet wordt met dit doel den Staten-Generaal aangeboden. De Regering heeft des te minder geaarzeld deze voordragt te doen, daar zij daarmede al dadelijk het bewijs levert dat het door haar in het vraagstuk der koloniale landbouwproductie ingenomen standpunt, wel verre van de belangen die met de gouvernements-cultures verbonden zijn in de waagschaal te stellen, deze belangen waarborgen schenkt welke zij thans missen. Wierden toch geene duidelijke bepalingen gemaakt omtrent de voorwaarden, waarop de particuliere ondernemingen buiten overeenkomst met het Gouvernement kunnen gedreven worden; bleef men in de bestaande hoogst gebrekkige en onvolledige regelingen berusten, men zou de vrees kunnen koesteren dat die ondernemingen allengs in de nog aangehouden gouvernements-cultures zouden ingrijpen en haar terrein ongemerkt innemen. In deze cultures denkt de Regering geene nadere verandering te brengen zonder daarvoor de medewerking der Staten-Generaal in te roepen. In afwachting daarvan behoort, volgens hare innige overtuiging, elke nieuwe uitbreiding der verpligte cultures vermeden te worden, hetzij die uitbreiding geschieden mogt door het vergrooten van verpligte aanplantingen, waartoe zich het Gouvernement niet bij contract heeft verbonden, hetzij door de uitgifte van nieuwe contracten, waaruit eenige verpligte arbeid voor de bevolking zou kunnen voortvloeijen.

Trouwens, het behoud van de bestaande verpligte cultures, met den waarborg dat daarin geene doortastende hervormingen zullen plaats grijpen dan onder medewerking der Staten-Generaal, moet ter voldoende geruststelling strekken van de bij die cultures direct of indirect belang hebbende, en voorzeker mogen zij zich al dadelijk bevredigd achten met de onderhavige wetsvoordragt, die aan bijzondere ondernemers slechts het gebied overlaat, hetwelk

zich rondom de gouvernements-ondernemingen uitstrekt, of districten omvat, alwaar geene verpligte cultures worden ingevoerd of waar die cultures zijn ingetrokken.

Bij dit ontwerp van wet worden de gouvernements-cultures als het ware door een wettelijk *cordon* afgesloten en tegen alle mogelijke inbreuken beschermd. Geen bijzondere ondernemer mag zich vestigen op het terrein, dat voor de verpligte cultures is ingenomen, noch gronden huren, welke daarbij ingedeeld zijn, noch producten opkoopen, die voor het Gouvernement geteeld worden, noch arbeiders bezigen, die bij de gouvernements-cultures zijn ingedeeld, zonder een voorafgaand verlof, hetwelk alleen gegeven wordt wanneer die cultures daardoor geene schade lijden. Door preventive middelen wordt reeds gewaakt dat zulks niet kan gebeuren, en wanneer desniettegenstaande hieromtrent eenig vergrijp mogt plaats vinden, dan stelt de ondernemer zich aan niet minder dan aan totalen ondergang bloot, daar het algemeen bestuur bevoegd is, in schier al deze gevallen de toestemming in te trekken en de onderneming publiek te verkoopen. De lijn tusschen de gouvernements-cultures en de bijzondere ondernemingen van landbouw is dus zoo scherp afgebakend, dat aan de mogelijkheid van eenige inbreuk niet kan gedacht worden. Het bestuur in Indie zal daartegen preventief en repressief waken en slechts een algeheel verbod, waarvan de Regering de verantwoordelijkheid niet zou durven op zich nemen, is de laatste stap, dien men hierbij nog nader zou kunnen doen.

Behalve de strenge bepalingen ter vermijding dat bijzondere ondernemers over gronden beschikken, welke bij de gouvernements cultures ingedeeld zijn, of ook producten opkoopen, afkomstig van verpligte aanplantingen, heeft men gemeend de ondernemers in de uitoefening van hun bedrijf aan geene noodelooze banden te moeten leggen. Zij zijn en zij behooren daarin geheel vrij te worden gelaten, wil men hun den lust niet ontnemen om belangrijke kapitalen in hunne ondernemingen te steken en steeds op het invoeren van verbeteringen bedacht te zijn. Zij mogen die producten telen welke zij goedvinden, en zij kunnen die bereiden op de wijze welke zij het voordeeligst achten. Eene uitzondering wordt alleen gemaakt voor papaver, waaromtrent het bestaande

verbod bevestigd wordt. De ondernemers verkrijgen bovendien een voordeel, dat tot dusver zeer weinige landbouw-ondernemingen op Java en in geheel Nederlandsch Indie bezaten, het voordeel van stabiliteit. Zij zijn aan geen termijn verbonden, na afloop waarvan hunne onderneming in het onzekere geraakt. Zij kunnen onder de bepalingen van deze wet gerust voor de toekomst arbeiden. Zij kunnen hunne ondernemingen aan anderen overdragen met toestemming van het bestuur, hetwelk die toestemming nimmer weigeren mag dan in de gevallen, bij de wet duidelijk omschreven. Hunne erfgenamen kunnen zelfs de onderneming voortzetten, mits zij daartoe de bevoegdheid in de wet bepaald bezitten, en verder weder hunne onderneming aan anderen overdoen. Onder de werking dezer wet zal er kunnen opgebouwd worden, om allengs te verbeteren, te volmaken; niet om binnen tien, twintig jaren weder te moeten afbreken wat men eenmaal met inspanning tot stand bragt.

Vooral met het oog op de bestaande verwarring van begrippen ten aanzien van overeenkomsten tusschen ondernemers en inlanders voor het verrigten van cultuur- en anderen arbeid, heeft men gemeend stellige voorschriften te moeten stellen omtrent de bevoegdheid van partijen tot het aangaan van dergelijke overeenkomsten. Alleen overeenkomsten tot het verhuren van gronden voor langer dan een jaar, waaromtrent nu de bestaande twijfel wordt opgeheven, zijn aan de directe contrôle van het bestuur onderworpen, en de wet bepaalt in welke gevallen dergelijke overeenkomsten slechts kunnen geweerd worden. Al het overige, de afspraak omtrent den te verrigten arbeid, de wijze en de tijd waarop hij moet geschieden, alsmede de bepalingen van het loon, wordt aan den vrijen wil der overeenkomende partijen overgelaten. De Regering vertrouwt dat zij, door de toepassing van het in deze aangelegenheid zoo heilrijk beginsel van vrijheid, het best hare opregte gezindheid toont om het haar toegekende patronaat over de inlandsche bevolking in eenen voor haar milddadigen geest uit te oefenen. Niets toch kan welligt meer bijdragen om den inlander als mensch te verheffen, dan de hem toegekende bevoegdheid om zelf zijn loon te bedingen en van zijnen arbeid de vruchten te plukken, welke hij allezins waardig is. Buitendien leert de

ondervinding, dat er niets moeijelijker voor het bestuur is dan eene billijke regeling der arbeidsloonen. Geschiedt die regeling bij algemeene verordening, dan worden al ligt vele plaatselijke omstandigheden buiten rekening gelaten, en men bepaalt hier het loon te hoog, terwijl het elders te laag wordt gesteld. Tracht men daarin door plaatselijke regelingen te voorzien, dan zullen de loonen wel onderling verschillen; maar zullen zij daarom juist in regtvaardigheid geregeld zijn? Waar is de toetssteen voor elk bestuur, wanneer nergens het loon zich regelt volgens de natuurlijke wet van vraag en aanbod? De Regering meent dan ook te moeten hechten aan het beginsel van vrije transactie tusschen de ondernemers en de arbeiders, daar dit het eenige middel is om zich te vrijwaren tegen allen schijn van onbillijkheid en tegen onoplosbare verwikkelingen, welke onmogelijk worden wanneer men de zaak aan haren natuurlijken en eenvoudigen loop overlaat.

Wanneer dit voorstel tot wet verheven mogt worden en de verschillende daarin vervatte bepalingen in toepassing komen, dan zal reeds daaruit eene krachtige bescherming der cultuurondernemingen voortvloeijen. De ondernemers bekomen eenen vrijen, onbetwistbaren, wettelijken werkkring. De duidelijke bepalingen der wet beschermen hen tegen willekeurige beschikkingen, tegen weifelingen en afwisselende inzigten van opvolgende hoofden van bestuur. Zij bekomen de zekerheid dat, zoolang zij zich houden binnen de perken door de wet gesteld, hun geen leed of nadeel kan berokkend worden, en zij kunnen voor de toekomst met vertrouwen werken zonder eenige andere risico te loopen, dan die welke in alle landen de nijverheid ondervindt. Buitendien zal uit den aard der zaak, bij het ontstaan van cultuur-ondernemingen op den voet dezer wet, de Regering steeds een waakzaam politietoezigt uitoefenen, en hierdoor zullen de ondernemers verder in hun persoon en goederen beschermd worden. Eindelijk ondervindt de nijverheid middellijk eene bepaalde aanmoediging in het bestaan van een beschaafd Gouvernement, dat zich ten doel stelt de verbetering der vervoermiddelen en andere inrigtingen, die gunstig op de algemeene bedrijvigheid terugwerken. Het zal dan ook niet anders dan billijk voorkomen, dat bij deze voordragt de cultuur-ondernemingen aan eene directe belasting worden onder-

worpen. Die belasting is, met het oog op de bestaande ondernemingen, niet te hoog om haar bestaan te bedreigen, noch om ondernemers af te schrikken nieuwe etablissementen op te rigten. Zij is echter hoog genoeg om bij eenigzins noemenswaardige uitbreiding der productie eene belangrijke bate aan de schatkist op te brengen. Daar overigens de gewone landrente over de verhuurde gronden van de inlandsche bevolking zal geheven worden en de daarop geteelde producten belastbaar zijn bij uitvoer, is ook hieruit eene vermeerdering van de souvereine baten te verwachten, zonder nog te gewagen van meerdere ontginningen en van de uitzetting van vele takken van volksvertier, welke steeds een gunstigen invloed op 's lands middelen uitoefenen.

De Regering bezit de overtuiging, dat het vraagstuk der ontwikkeling van de koloniale landbouwproductie meer dan rijp is voor eene wettelijke beslissing, en dat de bestaande omstandigheden de poging harerzijds om die beslissing uit te lokken, allezins wettigen. Met vertrouwen beveelt zij dan ook de door haar na grondige overwegingen, voorgestelde bepalingen aan. Aan een onzekeren en in zekere opzigten gevaarlijken toestand zal een einde gemaakt worden; orde en regelmaat zullen gebragt worden in eene aangelegenheid, waarin thans eene betreurenswaardige verwarring niet meer te ontkennen valt. De verpligtingen zoowel als de bevoegdheid der ondernemers worden duidelijk afgebakend; zij bekomen de vrijheid, die zij behoeven voor de eerlijke uitoefening van hun bedrijf. Er wordt, voor zooveel dit van de wet afhangt, gewaakt tegen misbruiken en verkeerdheden ten nadeele van de bevolking, en door den vrijen wil der arbeiders te eerbiedigen en te doen eerbiedigen, wordt aan den inlander voorzeker het beste middel aan de hand gegeven om zich tegen eerlooze praktijken te vrijwaren. De gouvernements-cultures, voor zooverre zij nog bestaan, bekomen waarborgen, welke zij thans missen, en een streng toezigt wordt in het leven geroepen om die cultures tegen alle inbreuken te vrijwaren, en eindelijk wordt het belang der schatkist niet uit het oog verloren, en is er gezorgd, dat de vermeerdering van 's lands inkomsten gelijken tred zal houden met de ontwikkeling der landbouwproductie en der landbouw-ondernemingen.

De Regering vertrouwt dat eene voordragt, op deze beginselen gegrond, de goedkeuring der Staten-Generaal zal mogen wegdragen, en zij vertrouwt dit te meer in een tijdstip, dat de Vertegenwoordiging door klimmende belangstelling een juist besef toont te hebben van de behoefte aan goede en verlichte regelingen voor de koloniën.

Na deze beschouwingen over de algemeene strekking kan de toelichting op de artikelen kort zijn.

De *considerans.* Men heeft gemeend, volgens het grondwettig voorschrift, te moeten wijzen op de door de Regering erkende behoefte aan wettelijke bepalingen omtrent het oprigten en voortzetten van cultuur-ondernemingen buiten overeenkomst met het Gouvernement. Die behoefte wordt sterk gevoeld door de belanghebbenden en werd meermalen in den boezem der Vertegenwoordiging betoogd.

Artt. 1 *en* 2. De cultuur-ondernemingen bij deze wet bedoeld zijn ondernemingen waarbij Europeesch kapitaal en kennis gebezigd worden, en die zoowel voor de inlandsche als voor de algemeene markt werken. De bij art. 2 uitgezonderde ondernemingen verschillen onderling te veel en verschillen ook te veel van de hier bedoelde ondernemingen, om alle in ééne wet te kunnen worden behandeld. Mogt in de bestaande regelingen wijziging noodig zijn, zij zal afzonderlijk moeten plaats hebben, met eerbiediging van verkregen regten.

Artt. 3 *en* 4. De vestiging eener cultuur-onderneming behoort, met het oog op de gouvernements-cultures, afhankelijk te blijven van de toestemming van het bestuur. Ten einde reeds vooraf te waken tegen ongeoorloofde inbreuken op de gouvernements-cultures, is opgave van de dessa's, waar de ondernemer wenscht te werken, noodig. Zonder die opgave zou de contrôle hoogst moeijelijk wezen en men niet tijdig genoeg tot de kennis geraken van voorgenomen inbreuken op de gouvernements-cultures.

Artt. 5 *en* 6. De wet moet redenen opgeven waarom eene toestemming wordt geweigerd, wil men de ondernemers niet geheel afhankelijk maken van de willekeur der ambtenaren, belast met

het gewestelijk bestuur. Dit is daarom te meer wenschelijk, daar buiten de in art. 6 opgesomde redenen er geene andere redelijke gronden denkbaar zijn, waarom eene onderneming niet zou kunnen in het leven geroepen worden.

Het beginsel wordt hier aangenomen dat alleen Nederlanders volgens de wet van 28 Junij 1850 bevoegd zijn als cultuur-ondernemers op te treden. Vreemde Europeanen en Oosterlingen, alsmede ondernemers die uit naam of als gemagtigden van vennootschappen handelen, waarvan het bestuur niet bestaat uit Nederlanders, worden bijgevolg stelselmatig geweerd. Deze uitsluiting wordt gebillijkt door overwegingen aan het staatsbelang ontleend. Vóór dat in de koloniën eene talrijke Nederlandsche bevolking is gevestigd, waarin zich vreemde elementen verliezen, is het raadzaam voorgekomen, geen vasten voet aan die elementen in de binnenlanden te geven. De bestaande bepalingen op het verblijf in de binnenlanden zullen daarom in verband met de bepalingen dezer wet moeten gebragt worden.

Dat men alleen personen bevoegd tot het aangaan van burgerregtelijke verbindtenissen als ondernemers wenscht te erkennen, zal wel door niemand gewraakt worden.

De slotbepaling van art. 6 is een krachtige waarborg tegen benadeeling van de gouvernements-cultures. Die waarborg werkt reeds vóór dat er nog iets geschiedt, dat die cultures schaden kan. Wanneer slechts de ondernemer gronden wenscht te bezigen, die voor de gouvernements-cultures bestemd zijn, wordt hem geweigerd eene onderneming op te rigten en zal hij een ander terrein daarvoor moeten opzoeken.

Art. 7. Ter verzekering dat geene toestemming dan om de in de wet opgegeven redenen door de hoofden van het gewestelijk bestuur wordt geweigerd, is in art. 5 bepaald, dat de weigering bij een met redenen omkleed besluit geschiedt, en wordt de bevoegdheid van den ondernemer om zich bij verzoekschrift tot het algemeen bestuur te wenden, bevestigd.

Het stellen van een termijn, binnen welken omtrent het al of niet verleenen eener toestemming beslist moet worden, heeft plaats ter voorkoming van noodelooze vertraging en ter bevordering van eene geregelde afdoening van zaken.

Art. 8 voorziet in het geval dat aanvragen gedaan worden, welke òf niet ernstig gemeend zijn, òf waarvan de ondernemer blijkt niet bij magte te zijn partij te kunnen trekken. Daar het echter mogelijk is dat eene onderneming binnen den gestelden termijn door beletselen van hooger hand niet tot stand kan komen, schijnt het billijk dat in dergelijke gevallen de termijn verlengd worde. De slotbepaling van dit artikel geeft daartoe de bevoegdheid.

Art. 9. De bepalingen van dit artikel zijn noodzakelijk om te voorkomen dat de ondernemingen hetzij spoedig, hetzij na verloop van eenige jaren, in handen vervallen van volgens de bepalingen dezer wet onbevoegde personen. De wet behoort almede te voorzien in het geval, dat belang hebbende bij of regt verkrijgenden op eene onderneming, bij overlijden van den ondernemer, de onderneming aan haar lot overlate.

Art. 10. Er bestaat geen bezwaar om aan een ondernemer, die geleidelijk zijne onderneming wenscht uit te breiden, daartoe, des gevraagd en altoos met inachtneming van de bepalingen dezer wet, toestemming te verleenen. Integendeel zou het eene leemte wezen, wanneer niet op den voet, bij dit artikel omschreven, hierin wierd voorzien.

Artt. 11 *en* 12. Wil men de gestelde voorwaarden tot oprigting en voortzetting van cultuur-ondernemingen in stand houden, dan wordt daarvoor eene poenale sanctie vereischt. De straf, waarmede bij eventuele overtreding de ondernemer bedreigd wordt, is voorzeker streng en moet dit ook zijn; doch hij bekomt eenen afdoenden waarborg tegen overijling in het voorschrift, dat eene verleende toestemming alleen door den Gouverneur-Generaal, den Raad van Nederlandsch Indië gehoord, kan ingetrokken worden. Der Regering moet ook de bevoegdheid voorbehouden worden, om redenen van politiek belang eene onderneming te kunnen intrekken. De bepaling, dat in dergelijk geval de regter de schadevergoeding bepaalt, die deswege aan den ondernemer verleend wordt, moge ter geruststelling dienen dat hiervan geen misbruik zal worden gemaakt.

Artt. 13 *en* 14 bepalen den aard der overeenkomsten tot verhuur van gronden en tot het verrigten van cultuur- en anderen

arbeid, en met wie deze overeenkomsten kunnen worden gesloten. Daaronder worden al de tot dusver op Java gebruikelijke transactiën van dien aard begrepen. De overeenkomsten tot verhuur van gronden kunnen met oudsten en hoofden der dessa's worden aangegaan, omdat deze voor het grondbezit optreden daar waar het gemeenschappelijk bestaat. Overeenkomsten tot het verrigten van cultuur- en anderen arbeid moeten individuëel met de arbeiders gesloten worden. De bedoeling is, den inlander algeheele vrijheid te geven in de keuze van zijnen arbeid en van de beste wijze waarop hij daarvan partij kan trekken. Overeenkomsten met andere hoofden dan dessahoofden zijn onbepaald verboden en met straf bedreigd. Zij zijn onnoodig en kunnen leiden tot velerlei misbruik.

Artt. 15, 16 *en* 17. Het is noodig voorgekomen de verpligte registratie te behouden voor de overeenkomsten tot verhuur van gronden, welke voor langer dan een jaar gesloten zijn. Met het oog op de onbestemdheid, waarin het regt van grondeigendom nog op Java verkeert, is het althans wenschelijk, dat de Regering een bepaald toezigt blijft houden over de bestemming welke aan de gronden wordt gegeven. Ook moet het billijk voorkomen, dat het bestuur waakt dat hoofden en oudsten de door de opgezetenen ontgonnen gronden niet tegen hunnen wil aan ondernemers verhuren.

Eindelijk verleent de registratie een nieuwen waarborg, dat geene gronden benoodigd voor de gouvernements-cultures aan hunne bestemming onttrokken worden.

De redenen tot weigering der registratie van eene overeenkomst tot verhuur van gronden worden door de wet duidelijk opgegeven, ten einde ook hierin willekeur te vermijden.

Verhuur van gronden voor niet langer dan een jaar wordt zonder registratie toegelaten, daar de termijn, voor het vervullen dezer formaliteit gesteld, in dit geval beletten zou dat overeenkomsten daartoe aangegaan wierden.

Men meent dat dergelijke overeenkomsten des te minder behooren geweerd te worden, daar de inlander, wanneer zij niet voordeelig genoeg voor hem mogten uitvallen, spoedig de gelegenheid terugbekomt om betere voorwaarden te bedingen.

Art. 18. Even als voor eene toestemming tot aanvankelijke oprigting eener onderneming wordt bij al of niet-weigering van registratie een termijn tot afdoening gesteld, en in geval van weigering door het gewestelijk bestuur aan den ondernemer de weg tot hooger beroep overgelaten.

Artt. 19 *en* 20. Het is noodig voorgekomen een termijn te stellen die bij overeenkomsten, huur van gronden ten onderwerp hebbende, niet mag worden overschreden. Door de vestiging van cultuur-ondernemingen kunnen de toestanden in vijf jaren belangrijk veranderen, zoodat het vooral voor de inlandsche bevolking van belang is, dat zij zich niet voor te langen tijd verbindt. Verder is het mogelijk dat na korteren of langeren tijd wijzigingen worden gebragt in het bestaande grondbezit. Overeenkomsten, als waarvan hier de rede is, moeten daartegen niet voor altijd of voor langen tijd een beletsel zijn. Overigens behoeft naauwlijks te worden gezegd, dat na afloop der vijf jaren nieuwe overeenkomsten zullen kunnen gesloten worden.

Art. 21. In verband met de daaromtrent thans werkende bepalingen en de verschillende uitleggingen die daaraan zijn gegeven, is het noodig bepaald te verklaren, dat de overeenkomsten tot het verrigten van veld- en anderen arbeid niet geregistreerd worden. Registratie van dergelijke overeenkomsten, welke thans reeds met duizenden arbeiders aangegaan worden, zou eene noodelooze belemmering wezen voor de arbeiders zoowel als voor de ondernemers, en men ziet niet in, hoe zij eenig belang zou kunnen waarborgen.

Daar overigens volgens de bepalingen dezer wet de vrije wil van den arbeider geëerbiedigd wordt, zal hij zich het best weten te vrijwaren tegen voor hem schadelijke verbindtenissen.

Artt. 22, 23 *en* 24. Ook met het oog op hieromtrent bestaande begrippen komt het nuttig voor, dat het in Indië heerschende gebruik, om voorschotten aan inlanders te geven op den door hen te verrigten arbeid of de te leveren producten, wettelijk geijkt wordt. Men acht dit gebruik niet verkeerd noch onzedelijk. Integendeel heeft het zijne nuttige zijde, daar het den arbeider veelzins in staat stelt om zich op de meest goedkoope wijze van de gereedschappen enz. te voorzien, welke hij behoeft om pro-

ducten te kunnen telen of andere werkzaamheden te verrigten. Evenwel behoort hierbij een stuitend misbruik, dat uit het geven en aannemen van voorschotten kan voortvloeijen, geweerd te worden, het misbruik namelijk, dat de arbeider met den ondernemer slechts eene overeenkomst sluit om in het bezit te geraken van het voorschot, en wanneer hij dit heeft bekomen, zich verder niets aan de overeengekomen kwijting laat gelegen liggen. Zoodanige handelingen verschillen in niets met opligterij en moeten in het belang van de zedelijke ontwikkeling der inlandsche bevolking met klem tegengegaan worden. Eene algemeene verordening zal daartegen de noodige straffen, lijfstraffen uitgezonderd, bedreigen, onverminderd de bevoegdheid van de benadeelde partij om verhaal bij den burgerlijken regter te zoeken.

Het verleenen van voorschotten is voorwaardelijk verboden wanneer de planter eene overeenkomst sluit, waarbij hij aanneemt zeker product te telen, tegen betaling naar gelang, dat het beter of minder goed is geslaagd. Deze uitzondering was noodig, omdat hier een geschil over de waarde van product, dat rijp is om geoogst te worden, eene dadelijke beslissing eischt. Zoodanige beslissing schijnt niet anders mogelijk dan op de hier voorgestelde wijze.

De bepaling, dat bij niet-nakoming dezer voorwaarde het verleende voorschot als niet gedaan wordt beschouwd, zal wel voldoende zijn om het verbod te handhaven.

De verjaringen zijn voorgesteld om te voorkomen, dat de inlander in schulden gerake, waaruit hij zich niet meer redden kan en daardoor in verpligtingen, die wel eens vermomd pandelingschap genoemd zijn. Ook voor de strafvervolging schijnt één jaar voldoende.

Alle voorschotten en de verpligtingen daaruit loopen in een jaar af. Op deze wijze zijn hoegenaamd niet te vreezen de ongelukkige gevolgen, die elders wel eens uit het geven van voorschotten zijn ontstaan en ook voor Nederlandsch Indië door sommigen gevreesd worden.

Artt. 25 *en* 26. De bepaling, waarbij voorwaardelijk de ondernemers ook arbeiders kunnen bezigen die bij de gouvernements-cultures zijn ingedeeld, is geheel in het belang der bevolking.

De ondernemer toch zal zich voor het in werking houden zijner onderneming steeds moeten verzekeren van werkvolk niet bij de cultures ingedeeld, doch de arbeider, die bij eene gouvernements-inrigting zijne diensten heeft volbragt, kan zich opgewekt gevoelen om verder eenig geld bij de in de nabijheid gevestigde bijzondere onderneming te gaan verdienen. Waarom zou men hem dit beletten? Wierd evenwel de indienstneming van bij de gouvernements-cultures ingedeelden onvoorwaardelijk toegelaten, het gevolg zou kunnen zijn dat deze daardoor schade leden. De beoordeeling daarvan dient aan het bestuur te worden overgelaten. Elke overtreding wordt met eene geldboete gestraft.

Art. 27. De bepaling in dit artikel wordt vereischt om bij de overeenkomsten tusschen ondernemers en inlanders zoowel alle opdrijving als elke willekeurige vermindering van loonen te voorkomen. Door aan de partijen de bepaling over te laten van het te geven en te ontvangen loon, laat men eenvoudig de natuurlijke wet van vraag en aanbod in werking treden en bekomt men van zelf eenen rationelen grondslag voor de berekening der arbeidsloonen. Hierbij bestaat geen gevaar dat *of* de arbeider te min voor zijnen arbeid bekomt, *of* dat hij zijne eischen te hoog stelt. Biedt de ondernemer te weinig, dan bezit de planter de vrijheid om zijne producten elders tegen een waardiger prijs af te zetten. Vraagt hij integendeel te veel, dan zal de ondernemer niet toegeven en de planter zich met minder tevreden moeten stellen. Trouwens de ondervinding heeft bewezen, dat er aanhoudend moeijelijkheden rijzen uit willekeurige tusschenkomst in de bepaling der arbeidsloonen, terwijl, bij niet-inmenging in deze aangelegenheid, er doorgaans een billijk treffen tusschen de partijen plaats grijpt.

Wat hier gezegd wordt van de arbeidsloonen is ook toepasselijk op de bepaling van het bedrag der huursom bij verhuur van gronden en van te verleenen voorschotten. Het belang der partijen moet hierbij waken dat niet te veel noch te weinig wordt gegeven of aangenomen.

Art. 28 *en* 29. Bij het vaststellen der grondslagen voor de bedrijfbelasting waaraan de ondernemers onderworpen worden, heeft men getracht billijk te zijn en tevens de meest eenvoudige wijze van omslag en inning aan te nemen.

De billijkheid vorderde, onder andere, dat geen fixum wierd aangegeven, waarbij alle ondernemers hetzelfde bedrag aan belasting zouden opbrengen, om het even of hunne onderneming geringe dan wel groote voordeelen afwerpt. Van daar eene verdeeling in vijf klassen, waartoe de belastingschuldigen kunnen gebragt worden. Natuurlijk zullen bij den aanvang der ondernemingen de laagste klassen het eerst in aanmerking komen, en zal men daarmede geleidelijk opklimmen naar gelang de ondernemingen vooruitgaan. Een maximum van belastingpligtigheid is bepaald omdat, zoo men al kon beweren dat de ondernemer, die het meest verdient ook het meest betalen kan, eene onbepaalde progressive verhooging der belasting den ondernemer den prikkel tot verbetering zijner inrigtingen ontneemt en den ijverigen talentvollen industrieel eigenlijk voor zijnen ijver en talent bestraft.

Dat ondernemers, voor zooverre zij zich producten verschaffen door opkoop zonder voorafgaande overeenkomst met den planter, voor die producten in de hoogste klasse aangeslagen worden, is niet meer dan redelijk, daar zij in dit geval aan geen risico onderhevig zijn en die risico uitsluitend door den planter gedragen wordt.

De herleiding van de hoeveelheid producten, door deze soort van ondernemers te verwerken, in de uitgestrektheid gronden welke voor de teelt van die hoeveelheid benoodigd moeten geacht worden, is het billijkst en tevens het meest eenvoudig middel voorgekomen om de belasting gelijkelijk over de ondernemers om te slaan. Daaruit zijn geene moeijelijkheden te verwachten, omdat reeds nu de administratie gewoon is aan berekeningen volgens de gemiddelde opbrengst van producten per bouw.

Artt. 30 *en* 31. Ook voor den aanslag in de belasting heeft men gemeend aan den ondernemer, die zich daarmede bezwaard acht, het hooger beroep te moeten overlaten, met bepaling van eenen termijn, binnen welken omtrent dergelijke reclames moet beslist worden. De inning der belasting behoort des ondanks te geschieden, opdat de ondernemer niet aan de verzoeking zou kunnen toegeven om door ongegronde bezwaren tegen eenen billijken omslag althans uitstel van betaling te bekomen.

Tegen de kwijting in vier termijnen, hetgeen zekere faciliteit

aan den ondernemer geeft, bestaat geen bezwaar en wordt daarom toegestaan.

Art. 32. Deze bepaling is opgenomen, opdat er geen de minste twijfel zou bestaan omtrent de voortgaande heffing der landrente van de gronden voor cultuur-ondernemingen in gebruik. Zoo als het verschil der benamingen aanduidt, is de eene belasting eene belasting op het bedrijf van den ondernemer, terwijl de andere eene belasting op de door de inlanders bebouwde gronden is. Alleen is voor de bedrijfbelasting het getal bouws, die voor eene cultuur-onderneming bewerkt worden, als grondslag aangenomen, ten einde zooveel mogelijk willekeur te weren.

Art. 33. Daar de bepalingen in deze wet de gouvernements-cultures voldoende beschermen, bestaat er geen bezwaar om aan de ondernemers de vrijheid te laten, de producten te telen die zij goedvinden; eene vrijheid die zij voorzeker op prijs zullen stellen. Natuurlijk moest papaver uitgesloten blijven, in verband met het opium-monopolie. Gambier is niet in dit verbod opgenomen en mag dus door de ondernemers geteeld worden, omdat de bepalingen dezer wet ook op de buitenbezittingen van toepassing zullen verklaard worden, alwaar thans gambier in betrekkelijk groote hoeveelheden wordt geteeld, terwijl er geen aannemelijke reden bestaat om bij de wet op Java de gambiercultuur te verbieden, alwaar zij wel belemmerd werd, maar tot dusverre door geen enkele wettelijke bepaling was uitgesloten.

Art. 34. Reeds nu bekomen de ondernemers, aan wie vergunning wordt gegeven tot verblijf in de binnenlanden, in den regel regt van opstal voor hunne etablissementen. Men kent hun dus hier geene nieuwe bevoegdheid toe. Het zal veeleer een punt van overweging behooren uit te maken in hoeverre het besluit van den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch Indie, van 30 Augustus 1858, n°. 50 (*Indisch Staatsblad* n°. 98), omtrent het regt van opstal, in verband met de beginselen dezer wet behoort gewijzigd te worden.

Artt. 35 *en* 36. De bepalingen in deze artikelen opgenomen, zoo zij al in den regel noodeloos mogen geacht worden, kunnen evenwel als eene heilzame waarschuwing tegen verkeerdheden en als eene niet minder heilzame aanleiding tot naauwlettende pligts-

betrachting en tot bescherming van den inlandschen arbeider in aanmerking komen. Zij zijn dan ook met deze bedoeling ter neder geschreven. — Er bestaat twijfel, of de publicatie van 9 Februarij 1808 betrekkelijk het geven en aannemen van bijzondere inkomsten en voordeelen immer afgekondigd is geworden en dus van kracht is. Hierin zal dus door eene nadere verordening moeten voorzien worden. — Dat de ondernemer, die aan ambtenaren bijzondere inkomsten en voordeelen heeft verschaft of aangeboden, niet alleen met geldboete maar ook met gevangenis wordt bedreigd, is een bewijs van het streven om met klem oneerlijke praktijken en misbruiken tegen te gaan. Dusdanig streven zal des te meer gebillijkt worden, daar de wet voortaan den ondernemers de bevoegdheid zal toekennen om door eerlijke middelen, door vlijt, kunde en volharding, zich een ruim en veilig bestaan te verzekeren.

Art. 37. Dit artikel is eene broksgewijze toepassing van het beginsel in het Reglement op het beleid der regering van Nederlandsch Indie (art. 57) vastgesteld, om namelijk de persoonlijke diensten, meer algemeen onder den naam van heerediensten bekend, trapsgewijze te verminderen.

Bij het ontwerpen eener voordragt, die de strekking heeft aan de inlandsche arbeiders eene ruime gelegenheid voor goed beloonden arbeid te openen, kon de Regering de verpligting, die volgens evengemeld art. 57 op haar rust, niet uit het oog verliezen. Zij moest er op bedacht zijn, althans de persoonlijke diensten, welke niet strekken ten behoeve der gemeenten noch van gouvernements-cultures, afkoopbaar te stellen, te meer daar dit voorzeker de voordeeligste wijze voor den Staat is om het beginsel, bij het regeringsreglement vastgesteld, in toepassing te brengen.

Art. 38. Het is raadzaam de bestaande cultuur-ondernemingen zoo spoedig mogelijk onder de bepalingen dezer wet te brengen. Ook voor de ondernemers zelven schijnt dit wenschelijk, omdat zij daardoor eene zekerheid verkrijgen, die hun tot dusverre ontbreekt en die de belasting, hun bij deze wet opgelegd, wel waard moet zijn.

Verkregen regten worden door deze bepaling niet geschonden. De ondernemingen, niet uitgezonderd in art. 2 dezer wet, bestaan niet anders dan met toelating en vergunning.

Art. 39. Men heeft gemeend de publicatie der Indische Regering van 25 December 1838 (*Indisch Staatsblad* n°. 50) bepaald te moeten noemen, omdat deze publikatie beschouwd wordt als de wettelijke grondslag, waarop zich vroeger en later cultuurondernemingen buiten overeenkomst met het Gouvernement hebben gevestigd.

Art. 40. Wanneer de voordragt den bijval der Vertegenwoordiging mogt vinden, zal de wet op de gewone wijze op Java en Madura in werking treden. De toestand der buitenbezittingen is echter zoo verschillend, dat het voorzigtig schijnt, de wet niet in die bezittingen in werking te brengen dan na voorafgaand overleg met het Indisch Bestuur.

In vele Indische verordeningen en in overeenkomsten tusschen het Gouvernement en bijzondere personen wordt de bepaling aangetroffen, dat de betrokken personen onderworpen blijven aan verordeningen, welke in het algemeen omtrent de regten en verpligtingen der ingezetenen van Nederlandsch Indie uitgevaardigd zijn of zullen worden. Eene dusdanige bepaling is niet in het onderhavig wets-ontwerp opgenomen omdat, ook zonder die bepaling, toch hetzelfde regtens is. Deze wet regelt alleen de bijzondere regten en verpligtingen van hen die als cultuur-ondernemers optreden. Doch deze bijzondere regten en verpligtingen brengen geenerlei verandering in de algemeene verpligtingen, waaraan ieder ingezeten van Nederlandsch Indie is onderworpen.

's Gravenhage, 8 Mei 1862.

De Minister van Kolonien,
G. H. UHLENBECK.

